

VETERINÁRNÍ A FARMACEUTICKÁ UNIVERZITA BRNO

Fakulta veterinární hygieny a ekologie

Druhy ustájení prasat a jejich vliv na welfare zvířat

Bakalářská práce

Autor práce:

Šárka Vejsadová

Vedoucí práce:

Doc. MVDr. Petr Chloupek, Ph.D.

Brno 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci vypracovala zcela samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a veškeré podkladové materiály, z nichž jsem vycházela, uvádím v seznamu literatury.

V Brně dne 25. 3. 2016

.....

(podpis studenta)

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala především Doc. MVDr. Chloupkovi, Ph.D. za vřelý přístup a ochotu, odborné vedení a cenné rady, které mi velice pomohly k vypracování této práce. Dále bych ráda poděkovala majitelům a ředitelům navštívených farem za jejich nesmírnou ochotu, čas a poskytnuté informace.

Obsah

1. Úvod	6
2. Literární přehled	7
2.1. Prase domácí	7
2.2. Historie chovu prasat	7
2.3. Intenzifikace chovu prasat	9
2.4. Význam chovu prasat	9
2.5. Organizace velkovýroby prasat	10
2.6. Odlišnost chovu prasat od chovu jiných druhů hospodářských zvířat	11
2.7. Ustájení prasat	12
2.7.1. Systémy ustájení	13
2.7.2. Prostorové řešení kotců pro prasata	14
2.7.3. Ustájení jednotlivých kategorií prasat	15
2.7.3.1. Ustájení vysokobřezích, rodících a kojících prasnic	15
2.7.3.2. Zapouštěné a březí samice	16
2.7.3.3. Ustájení odstavených selat	17
2.7.3.4. Výkrm prasat	17
2.7.4. Shrnutí kvalitativních požadavků na ustájení prasat	18
2.8. Etologie prasat	20
2.8.1. Sociální chování, dominance a agresivita	21
2.8.2. Smyslové vnímání a komunikace	23
2.8.3. Potravní chování	23
2.8.4. Odpočinek, termoregulace, udržování čistoty	24
2.8.5. Sexuální chování	25
2.9. Welfare a problémy v oblasti welfare prasat	25
2.9.1. Welfare	25
2.9.2. Systém pěti svobod	26
2.9.3. Welfare prasat	28
2.9.4. Welfare prasat ve vztahu k ustájení	29

2.9.5. Stres u prasat	31
2.9.6. Poruchy chování prasat.....	32
2.9.6.1. Agrese v nově vytvořených skupinách.....	32
2.9.6.2. Kousání ocásků.....	33
2.9.6.3. Selhání reprodukce v důsledku stísnění prasniček	34
2.9.6.4. Problémy s reprodukcí u kanců	34
2.9.6.5. Stereotypní chování	34
2.9.6.5.1 Orální stereotypie	35
2.9.6.5.1.1. Žvýkání a kousání zábran, mříží	36
2.9.6.5.1.2. Žvýkání na prázdno	37
2.9.6.5.1.3. Stlačování napáječek.....	37
2.9.6.5.1.4. Belly-nosing.....	38
2.10 Legislativa týkající se chovu a ustájení prasat.....	38
3. Materiál a metodika	50
3.1. Farma A	50
3.2. Farma B	50
3.3. Domácí výkrm	51
3.4. Farma C	52
3.5. Farma D	52
3.6. Farma E	52
3.7. Farma F.....	53
3.8 Metodický postup	53
4. Výsledky a diskuze.....	56
4.1. Výsledky a diskuze jednotlivých chovů	57
4.2. Souhrn výsledků a diskuze	94
5. Závěr	100
6. Literatura	101
7. Abstrakt.....	105
8. Abstract.....	106

1. Úvod

Člověk vládne na této planetě. Ovlivňuje všechno živé. Rozhoduje jak, kde, dokonce jak dlouho nebo jestli vůbec budou všichni tvorové na této planetě žít. Problémem, který také přispěl ke vzniku vědního oboru welfare, však je, že většina lidí si je vědoma pouze této síly a výhod z ní vyplývajících. Určité povinnosti a obrovskou zodpovědnost, která z toho pro lidstvo plyne, už ale z velké části ignorují.

Prase je světově nejčastěji chované zvíře na maso, jsou tedy kladeny vysoké nároky na produkci vepřového, což způsobilo výraznou intenzifikaci v chovu prasat. Chovatelé mají snahu za co nejmenších nákladů vyprodukovat co nejvíce masa v co nejlepší kvalitě. Bohužel při takto intenzivní živočišné produkci už nezbývá moc prostoru pro zabývání se životní pohodou zvířat, jejíž naplnění je navíc často neslučitelné s principy a cíly intenzivní produkce: co nejvíce za co nejméně.

Na zvířata v takovémto chovu je pak pohlíženo jako nástroje k získání cenného produktu, a ne jako na živé bytosti, které stejně jako lidé mohou pociťovat psychické a fyzické strádání. Dnes už není pochyb o tom, že hospodářská zvířata toho jsou schopna a i díky tomu se vyvinul vědní obor welfare zvířat. Nehledě na to, že dobrý welfare zvířat má za cenu o něco menších výnosů velice pozitivní vliv na kvalitu výsledného produktu.

Přesto, že se způsob zacházení se zvířaty se doslal v poslední době více do povědomí široké veřejnosti, spotřebitelé stále raději zavírají oči před tímto etickým problémem a živočišné produkty stále více vybírají podle jejich ceny, nežli způsobu výroby. Objevuje se ale zároveň čím dál více takových, kteří produkty z intenzivních chovů odmítají a volí produkty z chovů, které kladou důraz na životní pohodu zvířat a hospodaření v souladu s přírodou.

Téma týkající se prasat jsem si vybrala, jelikož jsou mi velmi blízká a připadají mi fascinující. Můj vztah k nim by se dal vyjádřit citátem: "Psi k nám oddaně vzhlížejí, kočky se na nás dívají svrchu, ale prasata na nás pohlížejí jako na sobě rovné." - *Winston Churchill*.

Žijící v dobrých životních podmínkách a za laskavého zacházení nám prasata ukazují, jak jsou inteligentní a neskutečně vnímavá. Zároveň bourají mýty o jejich

mizivé čistotnosti, lenosti a dokonce snad malé inteligenci. V lidech bohužel stále tyto mylné domněnky přežívají, a proto bych ráda alespoň svým mizivým dílem přispěla k osvětě za vnímání prasat jako inteligentních tvorů, kteří si zaslouží důstojné zacházení a životní podmínky vytvořené na základě studie jejich životních podmínek ve volné přírodě. Vždyť prasata jsou hospodářská zvířata anatomicky nejpodobnější člověku!

Jelikož podmínky života prasat v živočišné produkci z velké části reprezentuje způsob jejich ustájení, zaměřila jsem se při svém pozorování právě na tento aspekt.

Cílem této práce je tedy pozorovat prasata v různých typech ustájení a posoudit jaký vliv mají na jejich životní pohodu.

2. Literární přehled

2.1. Prase domácí

Prase divoké (*Sus scrofa*), nebo také myslivci nazývaná černá či rytířská zvěř, je na území České republiky jediným původním velkým všežravým sudokopytníkem. Historie tohoto živočišného druhu sahá až do období před 30 miliony let. Mezi prapředky prasete se řadí živočichové druhu *Cebochoerus* a *Paleochoerus* (Hespeler, 2007).

Domácí prasata všech plemen vznikla postupnou domestikací a šlechtěním divokého prasete (*sus scrofa*)(Pulkrábek aj., 2005) a byla domestikována před 8 nebo 9 tisíci lety (Arey and Brooke, 2006).

2.2. Historie chovu prasat

Výkrm na vysoké úrovni byl znám již u Řeků a Římanů, kteří s oblibou pojídali vepřové maso. Ve výkrmu se dokonce používaly fíky a med k získání specifického aróma masa. Jako masitá lahůdka byla tehdy ceněna vepřová játra, k jejichž zvětšení se prasata napájela vínem.

V našich zemích podle historických záznamů nacházela prasata ve středověku hlavní zdroj obživy v dubových a bukových lesích. Lesní pastva určovala tehdy rozsah chovu a výkrmu prasat. Rozsah a hodnota lesů se posuzovaly nejen podle dřeva jako

suroviny na stavební materiál a otop, ale i podle množství zdroje krmiva pro prasata. Lesy, zejména listnaté, byly tehdy oproti dnešku podstatně více rozšířeny. Poskytovaly prasatům žaludy, bukvice, kaštany, různé kořínky, houby.

V 17. století byla prasata vyháněna na obecní pastviska, pásala se také na nezoráných polích, po sklizni obilí na strniskách a úhorech. Dalším krmivem byly lihovarské splašky, mláto a plevy, a pokud ty nebyly, povolovalo se zkrmovat v omezeném množství zadní žito a otruby. Hlavní pastvou na podzim však byly dubové a bukové lesy.

V 18. století již domácí chov nedostačoval, a proto se k nám doháněla prasata ze sousedních zemí; v selských chovech se začaly uplatňovat ve výkrmu brambory částečně i zrno.

V druhé polovině 19. století dochází u nás k industrializaci, a tím i k rychlému růstu velkých měst. Na rolníka jsou kladeny požadavky vyrábět kvalitnější prasata ve větším množství k uspokojení potřeby obyvatelstva. Tyto změněné podmínky přinutily zemědělce nahradit pozdní pastevní prase prasaty původu anglického s větší raností a lepším zužitkováním krmiva.

Na přelomu 19. a 20. století vycházejí již odborné knihy a časopisy, v nichž se jich na podkladě zahraničních poznatků určuje pro žírná prasata podle živé hmotnosti denní potřeba živin.

Mezi dvěma světovými válkami vzrostly požadavky konzumentů na libové vepřové maso, a tak dochází k postupnému odklonu od chovu raných sádelnatých prasat anglického původu. Nové vědecké poznatky přispěly ke zvýšení úrovně krmné techniky tím, že byly vypracovány tabulky složení krmiv pro prasata a směrné krmné dávky pro jednotlivé kategorie hmotnosti. Předepsané krmné dávky zahrnovaly již také požadavky na minerální látky a vitamíny.

Teprve po druhé světové válce, když byl kapitalistický společenský řád nahrazen socialistickým, bylo možno u nás uskutečňovat živočišnou velkovýrobu. Zkušebním kamenem se stalo v roce 1948 budování velkovýkrmu prasat na základě usnesení strany a vlády. Po dosažení velmi dobrých výsledků v této akci se začala uskutečňovat velkovýroba i u ostatních druhů hospodářských zvířat.

Požadavky současné společnosti na vysoce biologicky hodnotné potraviny živočišného původu předpokládají produkci jatečných prasat s maximálním podílem libového masa a s nízkým podílem sádla (Hovorka aj. 1983).

2.3. Intenzifikace chovu prasat

Roštové podlahy, které umožňují hnoji a močůvce propadnout skrz, jsou používány někdy od 40. let 19. století, upoutávání a omezování pohybu prasnic při porodu a kojení bylo známo už ve starém Římě. Intenzifikace produkce prasat přesto opravdu nezačala do 50. let 20. století. Intenzifikační proces byl charakteristický zmenšením prostoru připadajícího na jedno zvíře, což sloužilo ke snížení celkových nákladů a usnadnění managementu chovu. To umožnilo zvětšit skupiny zvířat a celkové prostory, takže každý ošetřovatel či technik se stará o vzrůstající počet zvířat, zatímco náklady se zmenšují (Arey and Brooke, 2006).

2.4. Význam chovu prasat

Více než miliarda prasat je vyprodukována každý rok, a dělají tak z prasete nejčastěji chované zvíře na maso (Arey and Brooke, 2006).

Základním posláním jakéhokoli realizovaného chovu prasat je produkce jatečných prasat s cílem získat kvalitní maso a sádlo. Kromě toho prasata ještě poskytují kůži, střeva a krev. Z prasat lze tedy zkonzumovat a využít vlastně všechno. Úlohou chovatelů a producentů je optimálně, ale přitom hospodárně využít výjimečné vlastnosti prasat k ekonomické produkci.

Maso prasat - tedy vepřové maso – je u nás oblíbené pro svou chuťovou zvláštnost, snadnou mechanickou opracovatelnost, všestrannou uzenářskou využitelnost, kulinářskou rozmanitost a vysokou biologickou hodnotu (Ochodnický a Poltársky, 2003).

Hlavním zemědělským účelem chovu prasat je poskytnout lidem potravu (čerstvou, upravenou nebo zpracovanou), takže produkce prasat se nutně zamýšlí nad kvalitou vepřového masa a efektivitou jeho produkce. Prase roste rychle, rozmnožuje se ve velkých počtech a je přizpůsobivé, co se týče jeho potravních návyků. V historii bylo

prase často viděno žít se jako mrchožrout, na venkově na polích a na zalesněných půdách, nebo ve městech, kde využívalo lidské produkty a odpad. Tyto jeho role zajistily, že prase se začalo využívat jako domestikované hospodářské zvíře hojně na celém světě, ale obvykle v malých skupinách, které mohou usnadňovat využití produktů a zjednodušit chov prasat v praxi (Whittemore, 1998).

Podle Pulkrábka aj. (2005) se spotřeba vepřového masa v různých částech světa liší, přesto je ze všech druhů mas z celosvětového pohledu nejoblíbenější. Toto potvrzuje i Stupka aj. (2009), který uvádí, že produkce vepřového masa se podílí největším objemem na celosvětové produkci masa, a to cca. 40%. Tato skutečnost jasně dokládá prioritu vepřového masa v zásobování obyvatelstva.

V novodobé historii bylo prase šlechtěno jak na vysokou úroveň protučnělosti, kdy požadovanou komoditou bylo sádlo, tak na vysokou zmasilost s hlavní komoditou vepřové maso. To zda má být jateční tělo tučné nebo zmasilé, závisí z velké části na národních preferencích. V posledních 40 letech došlo v Evropě ke snížení obsahu tuku v jatečním těle, který prakticky dosáhl požadované úrovně a jehož další pokles by nebyl již žádoucí (Pulkrábek aj., 2005).

2.5. Organizace velkovýroby prasat

Jedním z hlavních specifických rysů organizace výroby ve velkochovech je funkční členění stájových prostor, v nichž probíhají stejnorodé skupiny dějů pracovního, reprodukčního a technologického charakteru. Toto funkční členění umožňuje vytvářet stejnorodé skupiny zvířat a pro ně pak optimální podmínky, pokud jde o klimatizaci i technologické vybavení, umožňuje dosahovat cykličnosti a rytmičnosti ve výrobním procesu a umožňuje specializaci pracovníků.

Ve velkokapacitních závodech dělíme výrobu a tomu odpovídající stavební uspořádání objektů v podstatě takto:

- stáj pro prasnice vysokobřezí, rodící a kojící (porodna)
- stáj pro nezapuštěné a nízkobřezí prasnice
- stáj pro březí prasnice
- dochovna pro časně odstavená prasata

- odchovna plemenných prasniček
- stáj pro plemenné kance
- stáj pro výkrm prasat (Hovorka aj., 1983)

2.6. Odlišnost chovu prasat od chovu jiných druhů hospodářských zvířat

K úspěšnému zvládnutí chovu prasat, jakož i k jeho cílevědomému šlechtění, je nutno znát některé biologické zvláštnosti a fyziologické odchylky prasat oproti jiným druhům hospodářských zvířat.

- Multiparita - mnohorodost vrhů. Dnešní mateřská plemena jsou při odpovídající péči schopna mít v jednom vrhu 10 až 16 živě narozených selat, což je často více, než má prasnice funkčních struků. Přitom ročně od jedné prasnice lze dobrou organizací reprodukčního cyklu dosáhnout 2 až 2,4 vrhu.

Znamená to, že jak pro plemenitbu, tak i pro výkrm se získá větší počet jedinců. Od jedné prasnice můžeme ročně odchovat 5 až 8 plemenných kanečků a prasniček nebo vykrmit 18 až 20 jatečných prasat s celkovou hmotností 1800 až 2100 kg.

- Krátký generační interval znamená, že od narození jedné generace ke druhé uplyne jenom 2,2 až 2,5 roku. Tato skutečnost umožňuje:

- rychlejší pokrok ve šlechtění
- v krátkém období napravit chyby způsobené nesprávnou selekcí, ale též
- rychlé rozšíření negativních vlastností špatně organizovanou plemenářskou prací.

Současní chovatelé plemenných prasat mohou vycházet z toho, že jeden kanec ročně vyprodukuje od dvaceti až dvaceti-dvou prasnic 400 až 450 odstavených selat.

- Jednoduchý žaludek (monogastr) znamená, že:

- prasata potřebují koncentrovanější typ výživy,
- velmi efektivně využijí přijatá krmiva,
- charakterem výživy (obilniny) se do určité míry stávají konkurenty člověka.

- Jeden směr šlechtění znamená, že se prasata šlechtí jen na masnou užitkovost. Tento záměr úzce souvisí s udržením vysoké reprodukční užitkovosti a růstové

schopnosti, jakož i s nízkou spotřebou krmiva na 1 kg přírůstků. Kromě těchto biologicko-fyziologických zvláštností je zapotřebí především vědět, že selata:

- nemají při narození vyvinutý termoregulační systém
- nemají dostatečně vyvinuté trávicí ústrojí
- mají jiné složení žaludeční šťávy než dospělá prasata
- nemají dokonalou obrannou hormonální soustavu

2.7. Ustájení prasat

U každého systému ustájení je nutné zajistit prasatům podmínky pro příjemné prostředí a dobré zdraví a pro optimální užitkovost ve všech obdobích jejich produkčního života.

Chovatel i producent prasat se musí jednoznačně orientovat na vytvoření takových podmínek prostředí, které v plné míře umožní, aby se v ekonomicky významných oblastech mohly projevit potenciální schopnosti prasat. Z tohoto pohledu je důležité změnit ustájovací kapacity prasat tak, aby pozitivně působily na dosahovanou užitkovost (Ochodnický a Poltársky, 2003).

Mills et al. (2010) upozorňují na fakt, že studium chování zvířat v jejich přirozeném prostředí odhalují, že ustájení, které hospodářským zvířatům poskytujeme, je často nevyhovující. Velká část přirozeného chování je v běžném ustájení potlačena, jako například stavění hnízda u prasat. Dokud nezačneme studovat chování hospodářských zvířat v jejich přirozeném prostředí, neuvědomíme si, že i přes roky domestikace a generace držené v uměle vytvořených podmínkách, si zvířata zachovala motivaci provádět toto chování.

Z etologického hlediska je důležitá velikost a tvorba skupin, technologie ustájení, plocha kotce připadající na jedno zvíře, systém krmení, řešení podlahy, mikroklima, systém větrání a osvětlení. Nerespektování těchto zásad může být příčinou permanentní zátěže, která může způsobit stresový stav. Za této situace se nevyužívá plně biologický potenciál prasat. Proto je nutné zajistit ustájení prasat všech kategorií tak, aby zvířata měla dostatek času na odpočinek, dostatečný prostor a čas na příjem krmiva a vody. Co se týče podestýlky, pokud chceme zajistit pohodlí zvířat a další využití exkrementů, je

system s podestýlkou vhodnější než system bez podestýlky. Sláma totiž kromě podestýlky a částečně i krmiva plní funkci stimulatoru přirozených aktivit prasat. V kotcích s podestýlkou se zvíře tzv. zabydlí za podstatně kratší dobu a s vyšší frekvencí ležení. Kromě toho sláma v podestýlce redukuje tepelné ztráty. (Ochodnický a Poltársky, 2003).

2.7.1. Systémy ustájení

Druhy zařízení používaných pro chov prasat jsou dnes velmi odlišné od těch, používaných dvacet-pět let zpět. Trend v ustájení prasat se pohybuje směrem od pastevního produkčního systému k systému intenzivního chovu. Dnes je produkce prasat daleko více specializovaná. Na farmách je chován větší počet kusů prasat a zároveň klesá počet malochovů. Električka, mechanizace a roštové podlahy také změnily druhy ustájení, které se dnes používají. Tyto změny vyžadují větší investice do zařízení, ale redukuje náklady na chov a práci nutnou, pro produkci jednoho kusu prasete. Výška čistého výnosu z produkce prasat záleží více na dobrém produkčním managementu, než na použitém druhu zařízení (Gillespie and Flanders, 2010).

Existuje několik typů ustájení prasat, v závislosti na stádiích produkce. Svého času bylo běžné použití jedné budovy pro všechna stadia od porodu až do vyskladnění. Protože však tento systém efektivně nevyužívá prostor, dnes už se moc nepoužívá. Tento systém se však stále používá v produkci prasat na výkrm. Při tomto systému lze uskutečnit čtyři vrhy ročně, vždy po tom co jsou prasata prodána na výkrm.

Koncept použití pouze dvou zařízení pro chov získává v posledních letech větší pozornost a zájem. V tomto systému jsou prasata odstavena, většinou ve věku i menším než tři týdny, a jsou přesunuta rovnou do zařízení, kde zůstanou až do doby, kdy dosáhnou tržní váhy. Výhodami se zdá být menší stres prasat a šetření nákladů na přesouvání prasat mezi množstvím zařízení pro určitá produkční stadia. Hlavní nevýhodou je však vyšší cena zařízení. Vyhovující prostředí pro mladá prasata musí být od samého začátku udržováno.

Větší producenti s šesti a více vrhy za rok často používají systém, který je rozdělen do třech stádií produkce: ustájovací zařízení pro porod a odstav selat, zařízení pro růst odstavených selat a zařízení pro dochov. Porodnice může obsahovat i školku.

V jakémkoli systému může být jako část programu použita pastva. Použití pastvy závisí na klimatu, dostupnosti pastvy, složitosti úkonů s ní spojenými a hodnotě půdy pro jiné využití (Gillespie and Flanders, 2010).

Podle Stupky aj. (2009) lze u všech kategorií v chovu prasat sledovat dva základní typy ustájení, a to venkovní systémy (outdoor) a systémy v halách (indoor), přičemž indoor systémy dělíme ještě na stelivové a bezstelivové. Indoor bezstelivové systémy navíc existují ve 2 základních provedeních, a to se spádovým ložem a roštovým kalištěm nebo s celoroštovou podlahou.

2.7.2. Prostorové řešení kotců pro prasata

Základním kritériem je samotné řešení kotce s vymezením jeho plochy pro odpočinek, plochy pro kálení, močení a krmení. Tyto funkce plní lože, kaliště a krmný prostor.

Lože, které je určeno k odpočinku zvířat, má být suché a teplé. Abychom toho dosáhli, musíme použít materiály, které ho izolují od zemní vlhkosti a chladu. Správně zhotovené lože (může být i vyvýšené) prasata většinou nepokálejí, zvláště je-li vedle kaliště. Aby kaliště spolehlivě plnilo svou funkci, kterou má v kotci vymezenou, musí být studené a vlhké. Tyto faktory podmiňují kálení zvířat a močení.

Vhodné podmínky lze vytvořit použitím materiálu se špatnými izolačními vlastnostmi, které jsou na dotek studené. Další možností je snížit podlahu kaliště oproti loži a umístit do tohoto prostoru napáječky a samokrmítka. Aby se požadování prasat zajistilo, doporučují se v prostoru lože plné stěny hrazení a v prostoru kaliště stěny s řídkým železným hrazením.

Pokud se budou zvířata krmit a napájet v kališti, bude nutno jeho vlhkost těmito aktivitám prasat přizpůsobit (Ochodnický a Poltársky, 2003).

2.7.3. Ustájení jednotlivých kategorií prasat

Prostory k ustájení prasat musí být přizpůsobeny jejich věku, pohlaví nebo fyziologickému stavu, tj. stupni pohlavního vývoje či reprodukční aktivity (Ochodnický a Poltársky, 2003).

2.7.3.1. Ustájení vysokobřezích, rodících a kojících prasnic

Podle Pulkrábka aj. (2005) lze tuto kategorii prasat ustájit dvěma zásadně se odlišujícími způsoby, a to buď trvale individuálním ustájením prasnic, nebo kombinací individuálního a skupinového ustájení.

Skupinové ustájení kojících prasnic je způsobem, který maximálně odpovídá přirozeným požadavkům zvířat. U nás není příliš rozšířeno a je uplatňováno zejména v rekonstruovaných stájích při stelivovém ustájení. Výhodou je snadné přizpůsobení libovolným rozměrům stavby a snížení požadavků na investiční prostředky.

Prasnice jsou týden před porodem a týden až 14 dnů po porodu ustájeny v individuálních kotcích v porodně, poté jsou se selaty přehnány do skupinového kotce určeného obvykle pro čtyři až šest prasnic oprasených v průběhu jednoho týdne.

Odstavení selat od prasnic v témže kotci je současný, obvykle ve věku pěti až šesti týdnů.

Individuální ustájení rodících a kojících prasnic zůstává i nadále nejrozšířenějším systémem, zejména v chovech o vyšších kapacitách.

Doporučuje se ustájit vysokobřezí prasnice pět až deset dnů před porodem, prasnice rodící a kojící v kotcích, kde je jejich pohyb (resp. otáčení) omezen fixačními zábranami. Důvodem je výrazné snížení ztrát selat zalehnutím prasnicí. Tyto kotce jsou vhodné zejména pro bezstelivové ustájení, při odstavu selat ve věku tři až čtyři týdny.

Z hlediska pohody prasnice, ale i fyziologického jsou vhodné kombinované porodní kotce, v nichž je prasnice fixována pouze při porodu a v prvním týdnu kojení. Ve zbývajícím období má možnost relativně volného pohybu. Kotec je vhodný pro systémy stelivového i bezstelivového ustájení, při odstavu selat ve věku čtyři až pět týdnů.

Ve všech typech porodních kotců musí být hrazením vyčleněn prostor, v němž mohou selata zaléhat a být přikrmována. Podlaha lože selat musí být z plného materiálu

(u vyvýšených celoroštových kotců ji tvoří např. vyhřevné desky či rohože). Prostor pro selata je potřebné temperovat, výhodné je zřídit doupě.

Při volbě systému ustájení rodičích a kojících prasnic by měl prozíravý investor brát v úvahu požadavek předpisů na ochranu zvířat, umožnit prasnicím uplatnit etologické aktivity- tj. zajistit přístup k manipulovatelnému materiálu. Z toho vyplývá i uspořádání kotce s plnou podlahou a přední částí.

2.7.3.2. Zapouštěné a březí samice

Podle Pulkrábka aj. (2005) je pro tuto kategorii prasnic k dispozici široký výběr ustájovacích systémů. Jedná se o skupinové i individuální ustájení. Skupinové ustájení prasnic dělíme dále dle způsobu krmení na ustájení v návaznosti na tekuté krmení, ustájení v návaznosti na odsypávané krmení, ustájení v návaznosti na automatické krmné boxy a na ustájení na hluboké podestýlce.

Individuální ustájení v boxech s trvale omezeným pohybem prasnice- tento systém ustájení byl preferován především ve velkochovech, a to zejména s ohledem na přednost při inseminaci a na možnost použití individuálních dávkovačů krmiva. Současně je i záruka dobrého přehledu ošetřovatele či zootechnika o jednotlivých prasnicích.

Při skupinovém ustájení prasnic se podle Hovorky aj. (1983) doporučuje ustájit v jednom kotci 4-6 prasnic. Zásadou je, aby prasnice byly přibližně stejného stáří, stejné kondice a stejného stupně březosti. Má-li se dosáhnout dobrých výsledků v užitkovosti ve srovnání s individuálním ustájením, je nutné zajistit stálé složení skupiny. Nesnášenlivé prasnice je třeba přemístit do zvláštních kotců. Kromě nižších investičních nákladů na technologické zařízení je předností skupinového ustájení to, že prasnice samy prošlapou výkaly v roštovém kališti, protože mají možnost pohybu. Podle údajů některých praktiků lze za přednost skupinového ustájení považovat i zřetelnější projevy říje, k jejíž stimulaci dochází vlivem vzájemného styku prasnic.

Dále podle Pulkrábka aj. (2005) budou chovy zařízené na trvalé individuální ustájení zapouštěných a březích prasnic nuceny k úpravám na skupinové ustájení, nebo kombinace individuálních boxů s možností volného pohybu v prostoru za boxy.

2.7.3.3. Ustájení odstavených selat

Dříve se v zahraničí i u nás pro bezstelivové ustájení odstavených selat používaly převážně vyvýšené celoroštové kotce (tak zvané flatdeck). Jejich výhodou je kromě vysoké úrovně čistoty v kotci i zlepšení mikroklimatických podmínek pro selata v důsledku vyvýšení kotců nad podlahu. Stejného efektu však bylo dosahováno i u roštových kotců umístěných v úrovni podlahy za předpokladu odsávání vzduchu z podroštového prostoru. Dnes se tento systém ustájení selat v kotcích s roštovými podlahami v úrovni podlah stále rozšířil a zdokonalil zejména díky potrubnímu odkluzu kejdy z podroštového prostoru.

V menších chovech, zejména při hospodaření na půdě a v návaznosti na výkrm prasat může být použito i stelivové ustájení zejména na hluboké podestýlce (Pulkrábek aj., 2005).

2.7.3.4. Výkrm prasat

Podle Hovorky aj. (1983) jsou způsoby ustájení prasat ve výkrmu podřízeny snahám dosáhnout hygienických podmínek pro ustájení prasat, maximálně využít stájový prostor a snížit pracnost při ošetřování zvířat. Prostředkem k realizaci těchto zásad je především všeobecně používaný způsob bezstelivového ustájení, používání roštových podlah v kališti, popřípadě i loži prasat, a mechanizované nebo automatizované dávkování krmných směsí.

Trendy v ustájení prasat ve výkrmu jsou jednoznačné: důsledný turnusový provoz a do jisté míry i zvyšování počtu prasat v kotci. Za optimální lze považovat velikost skupiny deset až dvacet prasat v kotci při bezstelivovém ustájení a třicet až čtyřicet prasat na hluboké podestýlce. Jsou užívány i podstatně početnější skupiny, nevýhodou je zhoršený dohled, výhodou úpory nákladů na hrazení.

Bezstelivové ustájení prasat ve výkrmu s plochou asi 0,7 m² na kus je jediným způsobem ustájení vhodným pro velkokapacitní chovy s ohledem na nízkou pracovní náročnost a vysoké využití ustájovacího prostoru. Z důvodu snížení agresivity prasat je

vhodné, jsou-li v kotci předměty, se kterými si mohou zvířata hrát (např. zavěšené řetízky, lana i břevna).

V některých evropských zemích, zejména v Nizozemsku se s ohledem na snížení emisí přechází od celoroškových podlah na ustájení prasat v koticích s plným ložem a roštovým kalištěm. Žádoucí je, aby úroveň kaliště byla oproti loži snižena a nedocházelo k přenášení výkalů pohybem zvířat do prostoru lože.

Stelivové ustájení prasat ve výkrmu na hluboké podestýlce je u nás zastoupeno zejména v menších nesespecializovaných chovech. K nastlání slámy a odklizu hluboké podestýlky jsou používány mobilní mechanizační prostředky, tak jako v moderních stájích pro skot (Pulkrábek aj., 2005).

2.7.4. Shrnutí kvalitativních požadavků na ustájení prasat

Prostor

- Dostatek prostoru pro ležení pro všechna prasata, která mají při ležení možnost se natáhnout bok po boku, plus 20-60% prostoru pro eliminační a aktivní činnosti.
- Pokud mají zvířata tendenci se mezi sebou napadat, mělo by zde být dostatek prostoru pro napadené zvíře k úniku.
- Pokud prasata stojí, polovina podlahy by měla být vidět
- Pokud leží, měla by být vidět třetina podlahy
- Prasata s omezeným pohybem v klecích (nebo jinak upoutaná) by měla mít co nejvíce prostoru je možné a zároveň by mělo být zabráněno úniku, či napadení od sousedních prasat.
- Mělo by být předcházeno defekaci v prostoru pro krmení. Zvířata by měla být čistá a suchá, prosta odřenin a modřin, a měla by mít dostatek prostoru pro odpočinek, oddělený od prostoru pro eliminaci.

Ventilace

- Zvířata by neměla být vystavována průvanu. Vzduch by neměl být stále čerstvý, ale ani přehnaně zatuchlý, páchnoucí.

Vlhkost

- Příliš suchý a prašný vzduch způsobuje respirační onemocnění. Vzduch by neměl být ani příliš vlhký, aby nedocházelo ke kondenzaci.

Teplota

- Prasata s hmotností pod 10 kilo potřebují teplo jako člověk bez žádného oblečení.
- 10-20 kilo: srovnatelná s člověkem v tričku a teplácích
- 20-50 kilo: srovnatelná s člověkem v košili a dlouhých kalhotách
- 50-100 kilo: srovnatelná s člověkem zcela oblečeným, ale bez kabátu
- dospělé samice: srovnatelné s člověkem oblečeným
- Prasatům, která leží namačkaná na sobě, je zima.
- Prasatům, která leží daleko od sebe, je horko.
- Čím víc je prasatům zima, tím špinavější je jejich prostor pro ležení.
- Čím je teplota vyšší, tím větší je tendence prasat okusovat si ocásky.

Kvalita vzduchu

- Ošetřovatelé mohou v ovzduší bez problémů pracovat, bez potřeby opouštět budovu: absence kašle, podráždění plic a očí.

Prostor pro krmení

- Měl by umožňovat všem zvířatům jíst zároveň a dostatečnou denní dávku.

Exkrece

- 25% přijatého krmiva a všechna přijatá voda

Izolace podlahy

- Roštové podlahy by měli být bez průvanu. Celistvé podlahy musí být suché, izolované nebo vystlané; hobliny v dostatečném množství pro vytvoření pevné podestýlky o tloušťce 10-22 mm mezi prasetem a podlahou; sláma by měla umožnit prasatům ležet v ní i na ní.

Shrnutí

- Prasata jsou čistá a suchá, nízká nemocnost, poruchy chování (kanibalismus apod.) se nevyskytují. Budova kde jsou prasata ustájena, by měla být snadná pro vstup, práci zaměstnanců a udržování (Whittemore and Kyriazakis, 2006).

2.8. Etologie prasat

Téměř každé hospodářské zvíře, dostane-li příležitost, se vrátí k životu svých volně žijících předků a převezme jejich charakteristické vlastnosti. Vepř není výjimkou. Dostane-li jen malou šanci, začne ve volné přírodě žít jako divoká prasata. Darwin v kapitole o „návratu do původního stavu“ ve svém díle „Proměnlivost živočichů a rostlin vlivem domestikace“, napsal, že „prasata žila volně na ostrovech v Karibském moři, v Jižní Americe a na Falklandách, a všude tam získala tmavou barvu, husté štětiny a velké kly divokého kance a mláďata podélné pruhy na srsti“. O něco dříve ve stejné knize vysvětlil, že „kly a husté štětiny se znovu objeví u zdivočelých prasat, která již nejsou chráněna před počasím“. To jasně ukazuje, jak blízko mají divoká prasata k domestikovaným vepřům chovaným jako stroje na šunku (Masson, 2003).

Studie domestikovaných prasat, která se vrátila zpět do volné přírody, ukázali, že jejich chování se úzce podobá tomu evropských divokých prasat, ze kterých se domestikovaná prasata vyvinula. Dokonce i v podmínkách intenzivního chovu můžeme pozorovat toto chování ve značné míře. Pochopení přirozeného chování prasat nám proto může pomoci identifikovat a řešit širokou škálu problémů v oblasti welfare prasat (Arey and Brooke, 2006).

Na druhou stranu Ochodnický a Poltársky (2003) upozorňují na fakt, že i když základní životní projevy prasat jsou geneticky podmíněny, ve značné míře je ovlivňují podmínky prostředí a vlivy, které se z prostředí odvozují. Chování prasat je sice částečně vrozeno, ale postupem času se doplňuje získanými návyky. Chování prasat ovlivňuje systém technologického vybavení stájových kapacit a dodržování technologické disciplíny. Proto je nutné zvolit takový systém ustájení, který se přibližuje přirozenému chování prasat.

Arey and Brooke (2006) shrnuli přirozené chování prasat takto:

Prasnice:

- Obvykle žijí ve skupinách o pár prasnicích se svými mladými
- Opouštějí skupinu a staví si hnízdo na izolovaném místě pro porod
- Vrací se ke skupině se selaty o jeden nebo i více týdnů později

Selata:

- soutěží o nejlepší struk, který si následně brání
- začínají přijímat pevnou stravu ve 3. týdnu věku
- jsou zcela odstavena ve věku 13-17 týdnů.

Prasata:

- jsou všežravci
- ryjí a vyhledávají potravu několik hodin denně
- většinou přijímají potravu se značným podílem vlákniny zahrnující kořínky
- vymezují si specifická místa k eliminaci, která jsou oddělená od míst k ležení
- nejsou považována za teritoriální druh

Porozumění chování prasat je nezbytné k porozumění jejich potřebám a k vyřešení problémů welfare prasat.

Pulkrábek aj. (2005) shrnul chování prasat domácích takto:

Během domestikace došlo k určitým kvantitativním změnám v jejich chování. Domácí prasata jsou méně aktivní (neboť byla selektována na konverzi energie směrem do růstu, spíše než do aktivity), v důsledku selekce na rychlý růst a vysokou mléčnost mají vyšší adlibitní příjem a méně se bojí člověka. Ve všech těchto případech však jde jen o určitý posun v intenzitě daného typu chování. Pro pochopení etologie prasat ve všech typech ustájení a technologií je rozhodující, že celkově si domácí prase zachovalo veškerý repertoár chování svého divokého předka. To znamená, že jeho chování je přizpůsobeno původnímu fyzickému prostředí, ale zejména sociálnímu uspořádání, ve kterém divoké prase přirozeně žije.

2.8.1. Sociální chování, dominance a agresivita

Základní přirozenou sociální jednotkou je pro prasnice a mladá prasata malá stálá skupina navzájem známých dospělých samic s nejmladší generací potomků. Dospělí samci žijí v přirozených podmínkách samotářsky, anebo v samčích skupinách.

V těchto sociálních skupinách existuje vždy síť jednoznačně ustanovených dominančních vztahů. To znamená, že všechna zvířata se navzájem individuálně rozeznávají a každé ví, kterým zvířatům má v případě střetu ustoupit. Navenek se tato

sít' jeví jako dominantní žebříček, ale ve skutečnosti jsou si jednotlivá zvířata vědoma jen svých vlastních párových vztahů ke každému dalšímu členu skupiny a vzájemné vztahy ostatních nevnímají. Prase je schopno si pamatovat více než 30 jedinců svého druhu, což dokládá fakt, že prasata jsou jen zřídka viděna ve skupinách větších, než je 20 jedinců (Arey and Brooke, 2006). Dominanční vztahy ve stálé skupině jsou udržovány občasným napadáním ze strany nadřazených zvířat, ale ještě častěji aktivním vyhýbáním se ze strany podřazených. Jestliže je však omezen přístup k důležitému zdroji, např. potravě či vodě, nadřazená zvířata si nekompromisně prosazují přednostní přístup, zatímco podřazená se nechtějí a nemůžou svého přístupu vzdát. V těchto případech je míra agrese ve stálé skupině značná. Když je některé zvíře ze skupiny odděleno na dobu delší než přibližně šest týdnů, musí si své dominantní postavení vybojovat se členy skupiny znovu. Kastrovaní samci si ale podle Hovorky aj. (1983) zachovávají své dominantní postavení.

Při setkání navzájem neznámých prasat je dominantní vztah ustanoven prostřednictvím soubojů, při kterých se prasata navzájem napadají kousáním do hlavy, krku a boků a způsobují si při tom četná povrchová, ale bolestivá zranění kůže. K této silné agresi dochází již u selat ve věku několika týdnů, zejména při míchání vrhů po odstavu. I když nejintenzivnější jsou boje během prvních hodin po setkání či míchání skupin, zvýšená agresivita trvá několik dnů. Z těchto důvodů je třeba omezit míchání prasat a změny složení skupin na co nejmenší míru. Podle Hovorky aj. (1983) má na stupeň agresivity značný vliv i plemeno. Proto upozorňuje na nevhodnost slučovat do jedné skupiny jedince s jinou plemennou příslušností. Dalším opatřením, které může snížit intenzitu soubojů, je umožnit prasatům při napadení dostatečnými rozměry kotce ústup, poněvadž útočící zvíře málokdy pronásleduje napadené dále než tři metry.

Vedle projevů nadřazenosti (dominance), podřazenosti (submise) a napadání (agrese) jsou dalšími rysy sociálního chování prasat vzájemná synchronizace a koordinace chování v čase a prostoru, komunikace o nebezpečí a potravě a vzájemné zahřívání při nízkých teplotách (Pulkrábek aj. 2005).

2.8.2. Smyslové vnímání a komunikace

Prasata mají ze smyslů nejvíce vyvinutý čich. Čichové schopnosti prasat dosahují stejné citlivosti jako u psa. Kromě jemných rozdílů v kvalitě potravy vnímají prasata čichem i řadu sociálních informací a také sociální signály pomocí pachů aktivně vysílají. Nejenže se olfaktoricky (čichem) individuálně rozeznávají (a to včetně schopnosti selat rozeznat svou matku a schopnosti prasnice rozeznat jednotlivě svá selata již během prvního dne po narození), ale čichem zjišťují také reprodukční stav, dominanci, stres a pravděpodobně i onemocnění u ostatních zvířat. K signalizaci těchto stavů používají prasata tzv. feromonů, tedy pachových látek aktivně vylučovaných v době říje, v nebezpečí apod.

Sluch je u prasat také velmi silně vyvinut, takže citlivě vnímají nenadálé zvuky a stálá hladina vnějšího hluku (např. z ventilátoru) je pro ně stresující. Repertoár hlasových signálů prasat je velmi bohatý, ale dosud mu plně nerozumíme. Běžné chrochtání vysílá informaci o identitě a lokalizaci zvířete a zřejmě také o vzrušení či vyladění jedince, a to pomocí rychlosti, hlasitosti a tónového vyladění zvuků. Vysoké hlasy (kvičení) vydávají prasata ve strachu, při bolesti, a při napadení či frustraci před krmením. Při úleku krátce štěknou, a tento signál vyvolá strnutí či útěk všech prasat v doslechu. Zvláštním způsobem se dorozumívají kojící prasnice a její vrh – matka svým rytmickým chrochtáním ohlašuje začátek kojení i spuštění mléka, selata se kvičením domáhají kojení, krátkými skřehotavými zvuky při odběhnutí k rypáku prasnice ji ujišťují o své identitě, a je-li napadeno jejich vlastnictví struku, protestují u matky pomocí pronikavého vřeštění.

Zrak je velmi významný při pohybu, prasata se např. zdráhají překonávat příčné kontrastní stíny přes chodbu. Prasata však také dokážou rozeznat od sebe podle vzhledu ošetřovatele, se kterými mají dobré či špatné zkušenosti a jejich zrak by proto neměl být podceňován (Pulkrábek aj. 2005).

2.8.3. Potravní chování

Prasata jsou všežravci, kteří v přírodních podmínkách tráví vyhledáváním potravy většinu aktivního času, a ke koncentrovaným zdrojům potravy mají přístup podle

dominančních vztahů. Šlechtěním byla jejich žravost podstatně posílena, takže při projektování krmných zařízení je třeba zajistit, aby podřazená zvířata nebyla napadána a mohla přijmout svůj díl potravy. Uměle zvýšený apetit je možné pokrýt adlibitní dávkou u rostoucích prasat, ale ne u březích a kojících prasnic, které v důsledku toho trpí neustálým, i když jen subjektivním, pocitem hladu. Snaha zasytit tento hlad vede často ke vzniku abnormálního chování, zejména hryzáni trubek v případě ustájení březích prasnic v klecích (Pulkrábek aj., 2005).

Při skupinovém ustájení se prasata snaží v průběhu krmení vybojovat nejlepší místo u koryta. Tomu odpovídá i jejich pevný postoj při příjmu krmiva, s končetinami postavenými pevně na podlahu. Někdy se prasata stavějí předními končetinami do koryta a snaží se vyhrnovat krmivo na podlahu, nebo se při dostatku místa stavějí šikmo ke korytu, jedou rypákem do rohu krmítka a vyhazují krmivo ven. Jsou to zřejmě pozůstatky z chování divokých prasat, která získávala krmivo vyhrabáváním a rytím.

Mají-li prasata možnost výběru, dávají přednost krmivům vlhčeným (Hovorka aj., 1983).

2.8.4. Odpočinek, termoregulace, udržování čistoty

Domácí prasata si k ulehnutí vybírají (pokud to ustájení dovoluje) suchá a čistá místa chráněná před průvanem. Prasata přirozeně odpočívají v noci a jsou aktivní ve dne, ale v tomto denním rytmu jsou velmi přizpůsobivá. Například jak uvádí Arey and Brooke (2006): Jakmile padne soumrak, najdete prasata většinou odpočívát. Jsou ale známy i případy, kdy se u divokých prasat vyvinula noční aktivita a to z důvodu vyhnout se rušení ze strany lidí.

Při nízkých teplotách se navzájem zahřívají ležením ve vzájemném tělesném kontaktu. Prasata mají minimum potních žláz a k výdeji přebytečného tepla v horku proto využívají změn v chování – leží na chladném substrátu a chladí se koupelemi v bahně a v případě nouze v čemkoli vlhkém, včetně vlastních výkalů. Prasata jsou však velmi čistotná a kromě z donucení si nikdy nelehnou do místa znečištěného výkaly. Naopak ve větším kotci mají vždy zvláštní místo, kam chodí kálet a močit, což platí už pro kojená selata (Pulkrábek aj., 2005). Toto potvrzuje i Hovorka aj. (1983), který

upozorňuje na skutečnost, že poskytnou-li se praseti dobré podmínky, je jedním z nejčistotnějších domácích zvířat.

Při odpočívání zaujímá prase polohu vleže na boku nebo méně často vsedě. Při ležení spočívají končetiny podél těla; při nedostatku místa volí prasata ráda též „nataženou“ boční polohu, s končetinou rovně nebo šikmo od těla. V některých případech roztahují prasata při poloze vsedě jednu nebo obě zadní končetiny od těla. Tato odchylka bývá nazývána „psí posazení“ a projevuje se nejčastěji u prasat o hmotnosti přibližně 70 kg. U těchto prasat se také vždy zjišťuje obtížnost pohybu. Jako příčina se udává neproporcionální utváření kostry prasete nebo nevyrovnaná bilance minerálních látek (Hovorka aj., 1983).

2.8.5 Sexuální chování

Sexuální interakce kance s prasnicí probíhá za pomoci oboustranné výměny specifických signálů. Kanec si namlouvá říjící se prasnici pomocí úsečného pochrochtávání a feromonů obsažených v moči a ve vzpěněných slinách, prasnice odpovídá kvičením a urinací. Kanec strká prasnici rypákem do boku a pokládá jí hlavu na hřbet, prasnice na tlak v bedrech reaguje strnulým postojem (reflex nehybnosti), který je chovateli využíván k detekci říje. Vlastní kopulace trvá 5 – 10 minut. Má-li k tomu možnost, kopuluje prasnice s více kanci v průběhu jedné říje (Pulkrábek aj., 2005).

2.9. Welfare a problémy v oblasti welfare prasat

V oblasti welfare se vyskytuje několik problémů, více či méně specifických právě pro prasata, jako druh hospodářských zvířat.

2.9.1. Welfare

Slovo „welfare“ je odvozeno se staronorského slova „velferth“. Což v překladu může znamenat „dobrá cesta“ (Phillips, 2009).

Welfare zvířat je rozsáhlý termín, často zatížený subjektivním vnímáním, který je používán různými lidmi s poněkud odlišnými významy (Mills et al., 2010).

Welfare, neboli pohoda zvířat, je poměrně mladý vědní obor. Tím, proč se lidé nezajímali o pohodu zvířat, především pak těch hospodářských, už daleko dříve, se mimo jiné zabývá Webster (1999) ve své publikaci a tvrdí, že humánnost nebo nehumánnost člověka ve vztahu k jinému člověku anebo ke zvířatům má sklon měnit se v přímém poměru k jeho vlastnímu pohodlí, bohatství a bezpečnosti. Toto potvrzuje i Dawkins (2012), který upozorňuje na fakt, že welfare zvířat je vnímáno jako luxus střední třídy, který si mohou dovolit pouze lidé, kteří mají spoustu jídla a bohatý životní styl.

V současné době máme vládu plně ve svých rukou: máme jak dostatečnou moc zničit většinu druhů „vyšších“ živočichů (ptáků a savců) tak ale také dostatečný blahobyt, abychom se k nim mohli chovat odpovědně a nesobecky (Webster, 1999).

Pojem „welfare“ se nejčastěji a nejstručněji vykládá jako „pohoda zvířat“. Má však mnoho různých definic a výkladů. Fraser a Broom (2007) si myslí, že životní pohoda závisí na tom, jak se zvíře dokáže vyrovnat se svým okolím, zároveň podle Žižlavského (2002) je welfare stav, který je opakem stresového chování.

Světová Veterinární asociace (2000) definovala welfare zvířat jako vědeckou disciplínu, která zahrnuje aplikované aspekty z etologie, bioetiky a koncept utrpení a životní pohody (Arey and Brooke, 2006).

I když diskuse o nejvýstižnější definici welfare stále pokračuje, naprostá většina lidí souhlasí, že skutečná životní pohoda zvířat závisí na více faktorech, než je pouhé vyloučení utrpení. Ostatně mnozí považují nekonečné debaty o definici welfare za zbytečné, tak jako známá britská etoložka Marian Dawkins, která říká: „Je potřeba vědět jen dvě věci. Jsou ta zvířata zdravá? A mají všechno, co chtějí?“ (Šonková, 2006).

2.9.2. Systém pěti svobod

Jedním ze základních textů, který otevřel novodobou veřejnou diskusi o welfare neboli pohodě hospodářských zvířat se stala kniha Ruth Harrisonové *Animal Machines* (zvířecí stroje), kritika tzv. továrních chovů zvířat vydaná ve Velké Británii v roce 1964. Ta vzbudila ohromný zájem veřejnosti a přiměla britskou vládu k sestavení

odborného výboru, který se měl zabývat výzkumem welfare zvířat chovaných v intenzivních chovech. Tato komise proslula podle jména svého předsedy jako Brambellova komise (Šonková, 2006).

V roce 1965 provedla Brambellova komise poprvé inspekci životní pohody hospodářských zvířat a navrhla, že by všechna zvířata měla mít přinejmenším svobodu „vstát, lehnout si, otočit se, očistit si tělo a natáhnout končetiny“. Tyto minimální požadavky vešly ve známost jako „pět svobod“ a na mnoho let dominovaly v diskusi o ochraně zvířat v Evropě (Webster, 1999).

Všechna zvířata mají určité potřeby, které by měli být uspokojeny, aby jejich život byl v souladu s dobrým welfare. Tyto potřeby jsou často vyjadřovány termínem *Pět Svobod*, který vymezila organizace Farm Animal Welfare Council ve Velké Británii (Arey and Brooke, 2006).

FAWC (Farm Animal Welfare Council) – rada zřízená jako poradní orgán vlády pro otázky welfare stanovila „pět svobod“ takto:

- Svoboda od hladu a žízně – nerušený přístup k čerstvé vodě a krmivu zaručujícímu plné zdraví a tělesnou zdatnost.
- Svoboda od nepohodlí – poskytování odpovídajícího prostředí včetně úkrytu a pohodlného místa k odpočinku.
- Svoboda od bolesti, zranění a onemocnění – prevence anebo rychlá diagnóza a léčení.
- Svoboda od strachu a stresu – zajištěním takového prostředí a zacházení, při kterém bude vyloučeno psychické strádání.
- Svoboda projevit přirozené chování – poskytnutím dostatečného prostoru, vhodného prostředí a společnosti zvířat téhož druhu (Šonková, 2006).

Někteří by ještě upozornily na svobodu vybrat si životní prostředí, zda jít dovnitř nebo ven, jíst nebo odpočívat, zda si protáhnout záda nebo se povalovat v kálišti. Zvířata jsou všechna jedinci s odlišnými potřebami. Tato svoboda je ovšem podmíněná omezením těch možností, které by mohly být nebezpečné pro zdraví a bezpečí zvířat (Arey and Brook, 2006).

Absolutní dosažení všech „pěti svobod“ je v praktických podmínkách nereálné, jsou dokonce do určité míry vzájemně neslučitelné. Např. naprostá volnost v chování neumožňuje u žádného druhu zvířat dosažení optimální hygienické úrovně. Z toho vyplývá i nutnost vyloučit jednostranný přístup k hodnocení. Např. chovatelé preferují produkční hlediska – 1. a 3. kritérium, ochránci zvířat pak hlediska etologická – kritérium 4. a 5. Komplex všech kritérií vytváří soubor pravidel, umožňujících hlubší poznání faktorů, které se podílejí na vytváření pohody zvířat. Zvířata sama vnímají pohodu jinak než lidé. Znalost a zkušenosti je možno získat pouze při pravidelném každodenním kontaktu se zvířaty (Doležal aj., 2004).

Když začneme s pěti svobodami pracovat, vidíme, že nepředstavují nějaký vrchol dokonalosti, ale snahu vyřešit co nejlépe složitou a obtížnou situaci (Webster, 1999).

Výsledky hodnocení welfare, ať už jsou dobré nebo špatné jsou komplexním výsledkem smyslových a dalších vlivů prostředí, které zvíře dokáže zpracovat v mozku, podvědomě je vnímat a tím nám je interpretovat (Mellor et al., 2009).

2.9.3. Welfare prasat

Když víme, jak jsou si divoká a domestikovaná prasata podobná, o to znepokojivější je, že podle Arey and Brooke (2006) by životní podmínky prasete divokého a prasete v intenzivním chovu snad nemohly být rozdílnější. Prasata divoká nalezneme v široké škále přírodních stanovišť, nejčastěji však v blízkosti zalesněných oblastí a údolí řek. Prasata v intenzivních chovech jsou držena uvnitř na podlahách, které jsou jednolité, z betonových roštů nebo perforovaného kovu, který může být buď holý, nebo potažený plastem. Ve většině chovných systémů jsou tyto podlahy poskytovány bez podestýlky, jako je sláma, jelikož by mohla znesnadňovat sběr a pohyb tekutého hnoje. Sociální skupiny jsou také značně odlišné. Divoká prasata žijí v malých rodinných skupinách skládajících se z dvou až čtyř prasnic a jejich mladých. Pohybují se až po území větším než stovky kilometrů. Mláďata nejsou odstavena, dokud jim nejsou 13-17 týdnů stará. V intenzivním chovu jsou selata odstavena od matky ve věku 3-4 týdny. Prasnice zůstávají po dobu celého života ve značně stísněných kotcích.

Selata jsou nahuštěna v malých prostorách, kde zůstávají až do doby jejich porážky ve věku 24 týdnů.

Výraz ‚tovární chovy‘ zní sice emotivně, ale vystihuje přesně podstatu intenzivní živočišné výroby, kdy zvířata už nejsou chována venku ale ustájena ve velkých budovách s kontrovaným prostředím a obsluhována stroji, zabezpečujícími jejich fyzické potřeby a odstraňují jimi produkovaný odpad. Nejvíce znepokojení vyvolávají z hlediska pohody zvířat dva aspekty této intenzifikace:

- 1) zvířata jsou nucena produkovat na hranici svých schopností;
- 2) velké počty zvířat jsou ustájeny na malých plochách ve zcela jednotvárném prostředí.

U prasat a drůbeže byla tato intenzifikace dovedena do krajnosti, a proto jejich chov vyvolává největší rozhořčení u ochránců zvířat (Webster, 1999).

Webster (1999) ale také upozorňuje na problém, že výrobky živočišného původu, proti kterým je nejvíce námitek z hlediska životní pohody zvířat, jsou právě ty, které veřejnost nejvíce kupuje.

2.9.4. Welfare prasat ve vztahu k ustájení

Konkrétně pro prasata vyplývají hlavní požadavky na pohodu z jejich přirozených potřeb fyziologických a behaviorálních.

Potravní potřeby zahrnují nejenom odpovídající krmnou dávku podávanou tak, aby nevyvolávala silnou agresivitu, ale také možnost uskutečnit přirozené vzorce chování spojené se sběrem potravy, tedy rytí a žvýkání. Tato potřeba je zvláště naléhavá pro březí prasnice, které trpí pocitem hladu kvůli omezené krmné dávce pro tuto kategorii zvířat (Pulkrábek aj., 2005). Stejně tak podle Broom and Fraser (2007) je při kompetici o potravu vysoký výskyt napadání se mezi zvířaty a při posuzování prostoru, který prasatům poskytneme, musíme brát v úvahu poskytnutí možnosti se krmit bez toho, aby zvíře bylo často napadáno ostatními, proto je podle Stupky aj. (2009) nejvhodnější používat samokrmítka v maximálním poměru krmných míst 1:4.

Z hlediska odpočinku a termoregulace potřebují prasata čisté a suché místo k odpočinku natolik prostorné, aby mohla všechna odpočívat zároveň. Je-li to splněno,

nejdou nízké teploty vzduchu pro dospělá prasata problémem. Naopak při teplotách nad 25 °C mají potíže se tepla zbavovat (Pulkrábek aj., 2005).

Co se týče odpočinku prasat, podle Webstera (1999) všechna vědomím obdařená zvířata si čas od času potřebují odpočinout a v klidu se vyspat. Aby to bylo možné, potřebují místo, které je pohodlné, hygienické a bezpečné. Pro mladá časně odstavená selata má být místo pro odpočinek hlavně suché, teplé a hygienické. Pro pohodlí dospělé prasnice je zapotřebí teplého a měkkého lože. Prasnice, která musí i například v zimním a nepříznivém počasí ležet na betonu, bude většinou trpět nadměrnými ztrátami tepla přímým odváděním do betonu a chronickým fyzickým nepohodlím vedoucím v některých případech k chronickým poraněním zvláště v okolí zápěstních a hlezenních kloubů. Tato zranění se někdy infikují. Prasnice žijící v trvalém nepohodlí někdy zaujímá nepřírozenou „psi“ polohu vsedě s vulvou na znečištěné podlaze, čímž se vystavují nebezpečí vzestupu infekce do močových cest. Na druhou stranu jelikož prasnice jsou útočná stvoření a při bojích se někdy zraní, individuální kotce (nejčastěji poskytované bez podestýlky) je před tímto chrání.

Prasata mají mít také možnost pohybu, neboť trvalé vyloučení pohybové aktivity klecovým ustájením vede k poruchám pohybového aparátu (Pulkrábek aj., 2005). Možnost pohybu nejen navazuje na potřebu selat po odstavu mít možnost uniknout pronásledování ze strany ostatních selat, ale podle Broom and Fraser (2007) je navíc množství prostoru, které selatům a prasatům ve výkrmu poskytneme stěžejní pro pohodlí pohybu, termoregulaci, defekaci, exploraci a pro možnost najít si adekvátní místo k odpočinku. Zároveň nezáleží pouze na ploše poskytnuté podlahy, ale i na kvalitě poskytnutého prostoru, jelikož členění prostoru na ležiště a kaliště je dalším důležitým faktorem, které by mělo být bráno v potaz, při řešení prostoru pro ustájení prasat.

Hlavní sociální potřebou prasat je co nejstálější sociální skupina (Pulkrábek aj., 2005). Webster (1999) uvádí, že literatura a zákony týkající se ochrany zvířat uznávají všeobecně, že zvířatům má být poskytnuta „společnost zvířat vlastního druhu“, aby tak měla možnost uskutečnit své normální chování. Dále podle něj existuje pět důvodů,

kvůli kterým může zvíře potřebovat jiné zvíře, a proč může strádat, když mu taková společnost schází:

- 1) kvůli sexuálnímu styku;
- 2) kvůli bezpečí;
- 3) kvůli spolupráci, např. při získávání potravy nebo zajištění úkrytu;
- 4) kvůli výchově;
- 5) prostě pro radost.

Jedním ze způsobů, jak zlepšit welfare prasat, je obohatit jejich životní prostředí.

Podle Webstera (1999) znamená obohatit prostředí:

- 1) Omezit úzkost. Hlavním zdrojem úzkosti je pro zvíře pocit, že není v bezpečí.

Zvíře může podle druhu a zkušenosti postrádat pocit bezpečí, když:

- a) se nemůže stáhnout do „bezpečného“ úkrytu;
- b) chybí mu pocit bezpečí ze společnosti, tj. uklidňující přítomnost jiných zvířat, nejlépe zvířat téhož druhu;
- c) nenaučilo se rozlišovat mezi reálným a jenom zdánlivým nebezpečím, protože mu v mládí byla odepřena možnost zkoumat okolí a získávat zkušenosti.

2) Odměnit za úsilí. Většina hraček nabízených zvířatům v chudém prostředí je po krátkém období prozkoumávání ignorována, protože zvířata poznají, že jsou neúčinné. Naproti tomu zařízení či zásobníky, které dovolují zvířatům pracovat, aby získávala potravu nebo materiál na podestýlku, je můžou zaměstnávat celé hodiny, protože poskytují trvalé uspokojení v podobě odměny za vykonanou námahu. Prasnice, které bude poskytnuto slámou podestlané lože v době porodu, se bude cítit bezpečněji (a pohodlněji) než prasnice přinucená родit na betonu. Prasnice, která nemá podestláno, ale dostane balík slámy, aby mohla sama postavit hnízdo, bude mít nejen materiál potřebný pro pohodlí a bezpečí, ale i uklidňující možnost dělat něco konstruktivního ve velmi vypjatém období.

2.9.5. Stres u prasat

Rozrušení, strach, nepříznivé klimatické podmínky, tělesná námaha a další zátěže přivádějí prasata moderních plemen do situací, které přesahují jejich kompenzační

schopnosti. Klinicky se velmi často projevují poruchami mobility, tělesná teplota a frekvence pulsu i dechu rychle stoupají. Tyto poruchy jsou někdy popisovány jako syndrom stresu (PSS) nebo syndrom maligní hypertermie (MHS) a mají za následek vznik vady vepřového masa, PSE (Pale – bledý, Soft – měkký, Exudative – vodnatý). Maso s vadou PSE, má omezené použití. Výskyt této vady je potřeba sledovat, postupně eliminovat a zajistit tak výrobu kvalitního vepřového masa.

Klinické projevy prasat označované jako syndrom stresu (PSS) nebo maligní hypertermie (MH) se výstižněji označují jako zátěžová myopatie. Podle rozsahu a doby působení vznikají tři formy manifestace poruch – forma apoplektivní, syndrom PSE masa a akutní svalová nekróza. Apoplektivní forma s těžkou metabolickou acidózou a srdeční insuficiencí vzniká náhle nebo v krátké době po zátěži. Dochází k potácení, zvíře těžce dýchá a má široce otevřenou dutinu ústní. Objevuje se modrofialové zabarvení kůže. Při akutní formě zátěžové myopatie je potřebné okamžité uklidnění zvířat a osprchování studenou vodou. Při všech formách je pozorován deficit energie (kreatinfosfát snížen) a kompenzačně urychlená glykogenolýza (glykogen snížen, laktát zvýšen) v kosterní svalovině s převažujícím podílem bílých II B svalových vláken (zádové svaly a kýta). Tato vlákna mají u prasat masného typu dvakrát větší průměr než u stejně starých divokých prasat (Valenta, 1995).

2.9.6. Poruchy chování prasat

Jen málo prasat je drženo v izolaci, proto se většina problémů a poruch chování týká sociálních interakcí:

2.9.6.1. Agrese v nově vytvořených skupinách

Čím více prasat je přeskupeno, tím rychleji si vytvoří hierarchii a v důsledku toho nastávají méně závažné poranění, a to i přes to, že jsou zvířata k sobě navzájem naprosto cizí. Důsledkem přeskupování zvířat je, že prasata chtějí méně navazovat kontakt s lidmi, než ta setrvávající ve stabilní skupině. Podle všeho jsou tedy jedinci v důsledku přeskupování více bázlivi (Houpt, 2005).

Dále podle Fraser and Broom (2007) welfare zvířete, které je zraňováno jiným zvířetem, které je často pronásledováno či jeho pohyb je často omezován přítomností jiného dominantního jedince, není dobrý. Navíc dalším problémem týkajícím se welfare jsou boje mezi selaty v době odstavu. Pokud jsou selata z různých vrhů po odstavu smíchána, reagují na to různými způsoby, jako například boji v důsledku potřeby uspořádání nové hierarchie. Takové boje často vedou k poranění. Stejně jako u belly-nosingu, hlavním problémem se zdá, že jedinec je neustále pronásledován ostatními selaty. Pokud poskytneme tomuto jedinci možnost uniknout za bariéru vytvořenou v boxu, belly-nosing i pronásledování je často redukováno.

2.9.6.2. Kousání ocásků

Dalším typem agrese, která je vidět nejvíce u prasat v hromadném ustájení na umělých holých podlahách, je kousání ocásků. Nahromadění jedinců může podporovat propuknutí tohoto chování, ale hlavní příčinou je podle všeho nedostatek příležitostí pro orální stimulaci u druhů, které normálně stráví sedm hodin denně rytím na pastvě. Tedy je možné, že prasata začínají okusovat ocásky ostatních, jelikož jednoduše nemají co jiného dělat.

Po tom co byl ocas okusován tolikrát na to, aby začal krváčet a po tom, co samotná oběť zhorší krvácení šviháním krvácejícím ocasem, ostatní prasata začnou být ještě víc agresivní a jejich okusování se stane vážným. Zdá se, že krev působí jako stimul pro přechod od hry k agresi.

Pokud jsou pouze jedno nebo dvě prasata odpovědná za zranění ve skupině, doporučuje se tato prasata oddělit. Většinou však stačí zvířatům poskytnout vařenou kukuřici ke žvýkání, která může zastavit okusování ocásků, které ještě nedospělo do stádia kanibalismu. Dále můžeme prasatům poskytnout půdu pro rytí, jako je půda bohatá na železo; takováto půda může být nápomocná, jelikož nedostatek železa může být příčinou tohoto nežádoucího chování. Navíc výskyt okusování se zvyšuje, pokud jsou prasata držena bez podestýlky na roštových podlahách a jsou krmena automatickým systémem. Krmení manuálně a poskytnutí slámy tedy výskyt okusování snižuje.

Odstraňování ocásků je běžné na množství farem. Tento přístup sice eliminuje cíl destruktivního chování, ne však jeho příčinu, a proto se zde místo okusování ocásků může vyskytovat okusování uší. (Houpt, 2005)

2.9.6.3. Selhání reprodukce v důsledku stísnění prasniček

Nejzávažnějším problémem je selhání reprodukce u prasniček držených ve stísněných kotcích. Stísnění a sociální prostředí se zdá být limitující při inhibici estru u mladých prasniček. Puberta je opožděna v přeskupených a přeplněných skupinách a u prasat, se kterými je hrubě zacházeno, ale zároveň urychlena, podpořena jemným, milým zacházením. Stres má také vliv na estrus. Je zajímavé, že chronický stres z přeplněné skupiny zpožďuje pubertu, ale náhlý stres z transportu jí urychluje.

2.9.6.4. Problémy s reprodukcí u kanců

U prasat, jako u mnoha živočišných druhů, je sociální prostředí jejich raného vývoje velmi důležité pro jejich pozdější sexuální chování. Kanci držení v izolaci od věku tří týdnů kopulovali méně často s prasnicemi v říji, než kanci vyrůstající ve skupině. Kanci s vizuálním a olfaktorickým kontaktem s ostatními kanci byli více aktivní, než ti izolovaní. To nám indikuje důležitost kontaktu s ostatními jedinci, dokonce i samčími. Později je samozřejmě důležitý i kontakt se samicemi.

Další pozorované poruchy chování prasat jsou například narážení a tření rypákem o podlahu nebo bok jiného prasete. Okusování a žvýkání mříží upoutaných, stísněných prasnic (Houpt, 2005).

2.9.6.5. Stereotypní chování

Podle Webstera (1999) se má za to, že stereotypie jsou přeskokovými aktivitami, vyvolanými neúspěšnými pokusy uniknout z holého uzavřeného prostoru.

Většina odborníků tedy zastává názor, že stereotypie jsou mechanismy vytvořené ke snížení nepříjemných forem duševní aktivity, např. frustrace pociťované tygrem, který má v sobě zabudovanou potřebu vyběhnout ven a lovit, úzkosti pociťované hrabošem, který nemůže uspokojit vnitřní potřebu vybudovat si noru, nebo prostě tíživé

nudy, pocíťované koněm zavřeným o samotě ve stáji. Jinými slovy, stereotypie jsou adaptivními mechanismem, který vylepšuje zvířeti pocit životní pohody v neuspokojivém prostředí.

2.9.6.5.1 Orální stereotypie

Zvířata k hledání a konzumaci potravy vede jednak metabolický hlad, jednak požitek spojený se samotným žráním. Pokud se naše odpovědnost omezuje jen na to, abychom u zvířat předešli utrpení, pak se nemusíme starat o víc, než poskytnout jim přístup ke všem živinám nutným pro zachování života, pro tělesnou námahu, růst, březost, a laktaci. Můžou-li přitom mít požitek z úspěšného obstarání si potravy a z její dobré chuti, tím lépe- ale to už můžeme považovat spíš za luxus než za životní nutnost. Etologové ale budou namítat, že je zásadní rozdíl mezi nasycením a uspokojením z přijímání potravy. Mnoho zvířat na farmách, v zoologických zahradách a v laboratořích nemá žádnou možnost potravu lovit či sbírat a dostávají ji denně v podobě, kterou stačí pozřít v několika minutách. Z hlediska výživy jsou jejich požadavky uspokojeny, ale neodpovídá to normálnímu chování zvířete, které se musí o sebe postarat v divočině. To je asi frustrující, a obzvláště frustrující tehdy, když veškerý ostatní život je tak jednotvárný, že žraní zůstává skoro jediným zdrojem uspokojení. Kritická a dosud nevyjasněná otázka zní: „Může nemožnost dosáhnout uspokojení z přijímání potravy vyvolat u zvířete, jehož nutriční potřeby jsou přitom pokryty, takový stupeň frustrace, že by to způsobovalo opravdové utrpení?“

K této otázce nás vede skutečnost, že některá zvířata, kterým je v jednotvárném prostředí znemožněno dosáhnout uspokojení z přijímání potravy, přecházejí ke stereotypnímu chování, totiž k nemněným opakovaným vzorcům chování, které – jak se zdá – nemají žádný účel. Stereotypní vzorce chování zvířat můžou mít různou podobu a vznikají z mnoha důvodů. I když je vždycky nebezpečné příliš zobecňovat, můžeme snad říci, že většina „přirozeně se vyskytujících“ stereotypií je vázána s ochuzeným prostředím v té či oné podobě. To ovšem neříká, proč zvířata stereotypie provádějí. Jednotlivé vzorce stereotypního chování můžou být:

- 1) mechanismem, kterým se zvíře s chudobou prostředí vyrovnává (a tím se utrpení vyhýbá);
- 2) viditelnou vnější známkou prožívané trýzně;
- 3) ani jedním, ani druhým, nýbrž jen poměrně neškodným způsobem utloukání času.

Nejpodrobněji prostudované stereotypie u hospodářských zvířat jsou hryzáni do trubek klecí u březích prasnic a vzájemné cucání jazyka u telat krmených mléčnou náhražkou. Oba tyto druhy zvířat jsou obvykle uzavřeny v individuálních podlouhlých klecích, a oběma je podáváno krmivo v koncentrované podobě, takže může být zkonsumováno velmi rychle. Až do příštího krmení nemají pak zvířata dohromady co dělat. Nutkavé okusování trubek se objevuje u některých březích prasnic krmených omezeným množstvím krmiva, které dostačuje na obnovu těla a nevelké nutriční nároky březosti (Webster, 1999).

2.9.6.5.1.1. Žvýkání a kousání zábran, mříží

I Broom and Fraser (2007) popisují poruchy chování jako je okusování mříží a předních zábran individuálních kotců prasnic.

Zvíře otevírá a zavírá tlamu okolo mříže, tyče či zábrany, jezdí jazykem a zuby po jejich povrchu a provádí stejné pohyby jako při žvýkání. Toto chování bylo popsáno u zapouštěných prasnic v individuálních boxech či stáních, která jsou velmi omezující a nedovolují zvířatům se otočit.

Při okusování mříží bere prasnice do tlamy jednu z příčných zábran v přední části boxu a kouše jí, tře o ní jazykem, nebo klouže tlamou po povrchu ze strany na stranu rytmickými pohyby (obtahování). Prasnice také často silně uchopí zábranu čelistmi, nebo na ní silně tlačí jazykem. U některých případů prasnice místo okusování zábran třou o jejich spodní část ze shora rypákem, a pohybují jím ze strany na stranu.

Sekvence pohybů obsahují elementy, které se přesně opakují a takové, které jsou více proměnlivé. Toto chování se objevuje ve vlnách, jsou pozorovány přestávky v aktivitě.

Trauma, jako následek této poruchy chování, není obvykle u prasnic pozorováno ovšem podle Webstera (1999) může orální stereotypie fyzicky škodit. Prasnice nejvíce posedlé hryzáním do tyčí můžou mít výdej energie zvýšený o 30-40% a jejich kondice se bude zhoršovat, pokud není přiměřeně zvýšen příjem energie.

Výskyt okusování mříží může být částečně snížen zlepšením životních podmínek, tedy poskytnutím materiálu k orální stimulaci. Toho lze docílit poskytnutím slámy, pilin jako vhodného materiálu pro žvýkání a rytí. Důležité je především poskytnout zvířatům možnost manipulace (Broom and Fraser, 2007).

2.9.6.5.1.2. Žvýkání na prázdno

Broom and Fraser (2007) popisují i další druhy orální stereotypie, jako například tzv. žvýkání na prázdno. Jedná se o stejné pohyby čelistí, které můžeme pozorovat při žvýkání potravy, avšak s tím rozdílem, že zvíře nemá v tlamě žádnou potravu. Tento stav je typický pro prasnice držené individuálně v boxech či klecích a nemají již u sebe svá mláďata. Zvířata důrazně žvýkají v dobu, kdy všechno podané krmivo je již sněдено a jelikož prasata nepřezvykují, nemají již žádnou orální stimulaci kromě vlastních slin. Častými projevy jsou periodické žvýkání a otevírání úst, zatímco žvýkání způsobuje pění slin. Takto vzniklá pěna se hromadí na krajích a v koutcích úst prasnic.

Žvýkání na prázdno může být redukováno, pokud je prasnicím poskytnuta sláma nebo piliny ke žvýkání a rytí. Změna ustájení na skupinové se jeví jako nejlepší cesta ke zmírnění nepříznivých vlivů na prasnice, projevujících se žvýkáním na prázdno.

2.9.6.5.1.3. Stlačování napáječek

Tato chování, stlačování automatické napáječky bez přijímání vody zvířetem, je stejně jako předešlá stereotypní chování pozorováno u zapouštěných prasnic ustájených v individuálních boxech s kolíkovou napáječkou. Tato napáječka je jedna z nejzajímavějších věcí v okolí zvířete a někteří jedinci tráví spoustu času manipulováním s nimi.

2.9.6.5.1.4. Belly-nosing

Tak zvaný belly-nosing je chování pozorované u selat. Jedná se o pohyby rypáku nahoru a dolů po břiše jiného selete, tedy po jeho měkké tkáni mezi předními a zadními končetinami. Jedná se o pohyby velmi podobné masážním mléčné žlázy matky, které vykonávají selata pro spuštění laktace. Belly-nosing se neobjevuje před odstavením selat, nýbrž u odstavených selat, která byla odstavena o hodně dříve.

Pokud jsou selata odstavena věku 3 – 5 týdnů, což je o 2 – 3 měsíce dříve než by byla selata odstavena bez přičinění člověka, výskyt belly-nosingu je velmi často pozorován. Některá selata držená v ustájeních na holé betonové podlaze jsou utlačována a vystavena belly-nosingu po dlouhé časové úseky a jejich struky, pupek, penis či šourek se mohou často zanítit.

Vysoký výskyt belly-nosingu se negativně projevuje na ztrátách hmotnosti u selat. Pozdější odstav selat je spojován s nižším výskytem tohoto chování. Výskyt belly-nosingu je možné snížit poskytnutím selatům slámu, která jim poskytne materiál pro manipulaci a stimulaci (Broom and Fraser, 2007).

2.10 Legislativa týkající se chovu a ustájení prasat

Základními právními předpisy, kterými by se měl řídit každý, kdo chová prasata, nebo se k tomu chystá, jsou Zákon č. 246/1992Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů, a Vyhláška č.208/2004Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 246/1992Sb., na ochranu zvířat proti týrání, mimo jiné považuje za týrání zvířat:

- vyvolávat bezdůvodně nepřiměřené působení stresových vlivů biologické, fyzikální nebo chemické povahy
- chovat zvířata v nevhodných podmínkách nebo tak, aby si sama nebo vzájemně způsobovala utrpení
- používat k vázání nebo k jinému omezení pohybu zvířete prostředky, které zvířeti způsobují, anebo lze předpokládat, že budou způsobovat, poranění, bolest nebo jiné poškození zdraví

- vydat slabé, nevyléčitelně nemocné, vyčerpané nebo staré zvíře, pro které je další přežívání spojeno s trvalou bolestí nebo utrpením, k jinému účelu než neodkladnému a bezbolestnému usmrcení

- provádět chirurgické zákroky za účelem změny vzhledu nebo jiných vlastností zvířete, a to i v případě, že by uvedené zákroky byly provedeny za použití prostředků pro celkové nebo místní znecitlivění, prostředků snižujících bolest nebo jiných metod, nejde-li o případy uvedené v § 7 odst. 3 a 4, zejména

1. kupírovat uši, ničit hlasivky nebo používat jiných prostředků k omezení hlasitých projevů zvířat anebo z jiných než zdravotních důvodů amputovat drápy, zuby, jedové nebo pachové žlázy,

2. z jiných než zdravotních důvodů řezat paroží nebo jeho části ve vývojové fázi živé tkáně,

3. poškozovat kosti, svaly nebo nervy křídel ptáků starších 3 dnů tak, aby bylo zabráněno jejich létání.

Podle zákona č. 246/1992Sb., na ochranu zvířat proti týrání, § 7 odst. 3 se znecitlivění nepožaduje, jestliže je zákrok prováděn osobou odborně způsobilou podle veterinárního zákona:

- při kastraci samců mladších 7 dnů u prasat a mladších 8 týdnů u skotu, ovcí, koz nebo králíků, kteří netrpí anatomickou vadou pohlavních orgánů

- krácení ocasu u selat mladších 7 dnů, jehňat a štěňat mladších 8 dnů

- obrušování nebo odštípnutí zubů savých selat

- označování zvířat vrubováním uší, označování koní výžehem nebo označování ryb vymrazováním

- označování zvířat jejich tetováním, ušní známkou nebo elektronickým čipem.

Dále podle § 9 je při chovu hospodářských zvířat zakázáno:

- chovat zvíře v izolaci, působí-li mu to utrpení, pokud to nevyžadují zvláštní předpisy

- chovat zvířata v tak velkých nebo v tak uspořádaných skupinách anebo v takových prostorách:

1. ve kterých jim míra nebo četnost vzájemných útoků působí utrpení,

2. které neumožňují přirozený odpočinek či řádnou péči,
 3. ve kterých nemohou uspokojit své potřeby v příjmu potravy a vody anebo jiné potřeby nezbytné pro jejich život a zdraví,
- chovat zvířata trvale ve tmě nebo je ponechat bez náležité doby odpočinku od umělého osvětlení.

Zároveň je podle § 12 odst. 1 chovatel povinen zajistit s ohledem na druh hospodářského zvířete, stupeň jeho vývoje, adaptaci a domestikaci, životní podmínky odpovídající fyziologickým a etologickým potřebám hospodářských zvířat tak, aby jim nebylo působeno utrpení a byla zajištěna jejich pohoda v souladu se získanými zkušenostmi a vědeckými poznatky a podle odst. 4 stejného paragrafu musí být každé hospodářské zvíře pro zabezpečení podmínek ochrany zvířat, na němž se projeví příznaky onemocnění nebo zranění, bez odkladu náležitě ošetřeno v souladu se zvláštními právními předpisy. Vyžaduje-li to situace, musí být nemocná nebo zraněná zvířata izolována ve vhodném ustájení.

Ustájení se týká § 12a odst. 1, který říká, že volnost pohybu hospodářského zvířete nesmí být omezována způsobem, který by mu působil utrpení. Ustájení musí umožnit hospodářským zvířatům bez obtíží uléhat, odpočívat, vstávat a pečovat o povrch svého těla a vidět na ostatní zvířata. Prostor pro ležení musí být pohodlný, čistý a s řádným odtokem tekutých odpadů a nesmí působit nepříznivě na hospodářská zvířata.

To, že by měla mít zvířata nepřetržitý přístup k vodě (či podle druhu a věkové kategorie uspokojovat potřeby tekutin) a měla by dostávat potravu, která je vhodná pro jejich stáří, druh a která je podávána v dostatečném množství, je základní povinností všech chovatelů hospodářských zvířat. Hospodářská zvířata by však podle § 12b písmene c) měla mít i možnost přístupu k zařízení pro krmení a napájení tak, aby bylo minimalizováno znečištění krmiva a vody i vyloučeny nepříznivé účinky zápolení o krmivo a napájecí vodu mezi hospodářskými zvířaty (Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání).

Podrobněji upravuje a konkrétní kritéria pro chov prasat nastavuje vyhláška č.208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat, ze dne 14. dubna 2004 takto:

- Využitelná volná podlahová plocha pro každé odstávče nebo chovného běhouna a prase ve výkrmu chované ve skupině, s výjimkou zapuštěných prasniček a prasnic, musí činit minimálně:

- a) pro prase o živé hmotnosti do 10 kg 0,15 m²,
- b) pro prase o živé hmotnosti od 10 kg do 20 kg 0,20 m²,
- c) pro prase o živé hmotnosti od 20 kg do 30 kg 0,30 m²,
- d) pro prase o živé hmotnosti od 30 kg do 50 kg 0,40 m²,
- e) pro prase o živé hmotnosti od 50 kg do 85 kg 0,55 m²,
- f) pro prase o živé hmotnosti od 85 kg do 110 kg 0,65 m²,
- g) pro prase o hmotnosti vyšší než 110 kg 1,00 m².

- Pro zapuštěné prasničky nebo prasnice chované ve skupinách musí činit celková využitelná podlahová plocha pro každou zapuštěnou prasničku nejméně 1,64 m² a pro každou prasnici nejméně 2,25 m². Jsou-li tato zvířata chována ve skupinách po méně než šesti kusech, musí být celková využitelná podlahová plocha zvětšena o 10 %. Jsou-li tato zvířata chována ve skupinách po 40 nebo více kusech, celková využitelná podlahová plocha může být zmenšena o 10 %.

- Podlahy musí splňovat tyto požadavky:

- a) musí být hladké, avšak nikoliv kluzké, aby se předešlo poranění prasat, a musí být navrženy, konstruovány a udržovány tak, aby prasatům nezpůsobovaly poranění nebo útrapy. Musí odpovídat velikosti a hmotnosti prasat a musí tvořit pevný, rovný a stabilní povrch,
- b) pro zapuštěné prasničky a březí prasnice část plochy požadované v odstavci 3 rovnající se nejméně 0,95 m² na prasničku a nejméně 1,3 m² na prasnici musí být tvořena souvislou pevnou podlahou, z níž je pro odtokové otvory vyhrazeno maximálně 15 %,
- c) jsou-li pro prasata chovaná ve skupinách použity betonové roštové podlahy, maximální šíře mezer mezi roštnicemi (nášlapnými plochami roštu) musí být 1. 11 mm

pro selata, 2. 14 mm pro odstávčata, 3. 18 mm pro chovné běhouny a prasata ve výkrmu, 4. 20 mm pro zapuštěné prasničky a prasnice,

d) jsou-li pro prasata chovaná ve skupinách použity betonové roštové podlahy, minimální šířka roštnice (nášlapné plochy roštu) musí být 1. 50 mm pro selata do odstavu a odstávčata, 2. 80 mm pro chovné běhouny a prasata ve výkrmu, zapuštěné prasničky a pro prasnice.

- Prasata chovaná ve skupinách, která jsou výjimečně agresivní, dále ta, která byla napadena jinými prasaty nebo která jsou nemocná nebo poraněná, musí být dočasně umístěna v samostatných koticích. V tomto případě musí použitý samostatný kotec umožňovat zvířeti snadné otáčení, pokud to není v rozporu s doporučením veterinárního lékaře.

- V části stavby, ve které jsou chována prasata, nesmí být překročena hladina nepřetržitého hluku 85 dB. Musí se minimalizovat možnost vzniku stálého nebo náhlého hluku vyvolávajícího u prasat stres.

- Prasata musí být chována v prostředí s intenzitou světla alespoň 40 luxů po dobu osmi hodin denně.

- Ustájení pro prasata musí být vybudováno takovým způsobem, aby každé prase mohlo:

a) mít přístup do prostoru, který je fyzicky a tepelně pohodlný, vybavený řádným odtokem a čistý, který umožňuje všem zvířatům současně polohu vleže,

b) bez omezení uléhat, odpočívat a vstávat,

c) vidět na jiná prasata; avšak u prasnic a prasniček nemusí být tato podmínka splněna v týdnu před očekávaným porodem a v jeho průběhu mohou být prasnice a prasničky ustájeny mimo pohled zvířat stejného druhu.

- Prasata musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství materiálu, který jim umožňuje etologické aktivity, jako je sláma, seno, dřevo, piliny, houbový kompost, rašelina nebo směsi takových materiálů, které neohrožují zdraví zvířat.

- Všechna prasata musí být krmena alespoň jednou denně. Jestliže jsou prasata ustájena ve skupinách a nemohou se sytit podle libosti nebo nemají k dispozici

automatický krmný systém, musí mít každé prase přístup ke krmivu ve stejnou dobu jako ostatní prasata ve skupině.

- Všechna prasata starší než dva týdny musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství čerstvé vody. Napáječky musí být prasatům lehce přístupné. Při skupinovém ustájení může na jednu kolíkovou napáječku připadat nejvíc 16 prasat. Použití krmiva v tekuté formě, mimo náhražky mléka u selat ve stáří do 2 týdnů, se nepovažuje za napájení.

- Krácení části ocasu a stejnoměrné snižování špičáků selat obroušením nebo extirpací s ponecháním hladkého intaktního povrchu se nesmí provádět rutinně, ale pouze v případech, jestliže se prokáže poranění struků prasnice nebo uší a ocasů ostatních prasat. Dříve, než se přistoupí k těmto zákrokům, musí se přijmout jiná opatření, která brání okusování ocasů a jiným poruchám chování, přičemž se berou v úvahu podmínky prostředí a hustota osazení stáje. Z tohoto důvodu se musí změnit nevhodné podmínky prostředí nebo způsob ustájení. Kly kanců mohou být zkráceny, je-li to nezbytné pro prevenci poranění ostatních zvířat nebo z bezpečnostních důvodů.

- Pro ochranu prasnic a prasniček jsou stanoveny následující podmínky:

a) nové stavby nebo úpravy zařízení pro vazné ustájení prasnic nebo prasniček jsou zakázány; použití strojů pro prasnice a prasničky je zakázáno,

b) prasnice a prasničky se během období, které začíná čtyři týdny po zapaštění a končí jeden týden před očekávaným porodem, chovají ve skupinách. Kotec, ve kterém je skupina chována, musí mít strany delší než 2,8 m. Je-li ve skupině chováno méně než šest zvířat, kotec, ve kterém je skupina chována, musí mít strany delší než 2,4 m,

c) odchylně od písmene b) mohou být prasnice a prasničky chované v provozech s méně než deseti prasnicemi ustájeny během období uvedeného v písmeni b) jednotlivě za předpokladu, že se v koticích mohou snadno otočit,

d) prasnice a prasničky musí mít stálý přístup k manipulovatelnému materiálu, který jim umožňuje etologické aktivity,

e) prasnice a prasničky chované ve skupinách musí být krmeny s využitím systému, který zajistí, aby každé jednotlivé zvíře mohlo přijmout dostatečné množství potravy, i když jsou přítomni konkurenti soutěžící o potravu,

f) za účelem nasycení a uspokojení jejich potřeby žvýkat musí dostávat všechny zaprahlé březí prasnice a prasničky dostatečné množství objemného krmiva nebo krmiva s vysokým obsahem vlákniny, jakož i energeticky vydatné krmivo,

g) musí být přijata opatření minimalizující agresi ve skupinách,

h) březí prasnice a prasničky musí být v případě potřeby ošetřeny proti ektoparazitům a endoparazitům. Před umístěním do porodního kotce musí být březí prasnice a prasničky důkladně očištěny,

i) v týdnu před očekávaným porodem musí prasnice a prasničky dostat v dostatečném množství vhodnou podestýlku, pokud to umožňuje systém odstraňování tuhých a tekutých výkalů používaný v zařízení,

j) pro usnadnění spontánního nebo asistovaného porodu musí být za prasnicí nebo prasničkou volná plocha,

k) porodní kotce, v nichž se prasnice pohybují volně, musí být vybaveny stranovými zábranami pro ochranu selat, např. ochrannými mřížemi.

- Pro ochranu odstávčat, chovných běhounů a prasat ve výkrmu jsou stanoveny následující podmínky:

a) jsou-li prasata chována ve skupinách, musí se přijmout opatření bránící vzájemným střetům, které vybočují z běžného chování,

b) prasata musí být chována ve stálých skupinách a mísení s jinými prasaty je třeba omezit na minimum. Musí-li být smíšena prasata, která se neznají, je nutno je sloučit v co nejranějším věku, nejlépe do jednoho týdne po odstavení. Jsou-li prasata smíšena, měla by mít dostatek možností uniknout nebo se ukrýt před jinými prasaty,

c) objeví-li se příznaky silných střetů, je třeba ihned vyšetřit příčiny a přijmout vhodná opatření, například, je-li to možné, poskytnout jim větší množství slámy nebo jiných materiálů k odvedení pozornosti. Ohrožená zvířata nebo výjimečně agresivní zvířata musí být ustájena odděleně od skupiny,

d) použití uklidňujících léčiv za účelem snazšího mísení zvířat se musí omezit na mimořádné podmínky a musí být konzultováno s veterinárním lékařem (Vyhláška č.208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat, ze dne 14. dubna 2004).

Chovatel prasat by kromě dvou výše zmíněných právních předpisů neměl zapomínat ani na Zákon č.166/1999 Sb., ze dne 13. července 1999 o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), ve znění pozdějších předpisů, který ustanovuje tyto požadavky:

- Chovatel je povinen
 - a) chovat zvířata způsobem, v prostředí a podmínkách, které vyžadují jejich biologické potřeby, fyziologické funkce a zdravotní stav a předcházet poškození jejich zdraví,
 - b) sledovat zdravotní stav zvířat, v odůvodněných případech jim včas poskytnout první pomoc a požádat o odbornou veterinární pomoc,
- Chovatel hospodářských zvířat je dále povinen
 - a) zabezpečit provádění vyšetření, zdravotních zkoušek a povinných preventivních a diagnostických úkonů v rámci veterinární kontroly zdraví, kontroly dědičnosti zdraví a kontroly pohody zvířat, a to v rozsahu a lhůtách stanovených Ministerstvem zemědělství (dále jen "ministerstvo") podle § 44 odst. 1 písm. d), uchovávat jejich výsledky po dobu nejméně 1 roku a na požádání je předkládat úřednímu veterinárnímu lékaři. Je-li třeba provést též laboratorní vyšetření vzorků, musí být toto vyšetření provedeno v laboratoři uvedené v § 52 odst. 3,
 - b) zabezpečit v rozsahu odpovídajícím druhu zvířat, způsobu jejich chovu a ustájení čištění, dezinfekci, dezinsekcí a deratizaci stájí, jiných prostorů a zařízení, v nichž jsou chována zvířata, jakož i čištění a dezinfekci technologických zařízení, dopravních prostředků, strojů, nástrojů, náradí, pracovních pomůcek a jiných předmětů, které přicházejí do přímého styku se zvířaty, používat k tomu přípravky schválené podle tohoto zákona nebo zvláštních právních předpisů, dodržovat návod k jejich použití a zacházet s vedlejšími živočišnými produkty způsobem stanoveným tímto zákonem a předpisy Evropské unie,

d) k napájení zvířat používat vodu, která neohrožuje zdravotní stav zvířat a zdravotní nezávadnost jejich produktů, a ke krmení zvířat používat jen zdravotně nezávadná krmiva (Zákon č.166/1999 Sb., ze dne 13. července 1999 o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), ve znění pozdějších předpisů).

Zdraví zvířat a jeho ochranu podrobněji upravuje Vyhláška č.342/2012 Sb., o zdraví zvířat a jeho ochraně, o přemísťování a přepravě zvířat a o oprávnění a odborné způsobilosti k výkonu některých odborných veterinárních činnostech, ve znění pozdějších předpisů.

Chovatel je podle § 2 této vyhlášky povinen:

- Chovatelé v souladu s § 4 zákona vytvářejí příznivé podmínky pro zvířata, jejich zdraví a pohodu z hlediska prostředí, v němž zvířata žijí, jejich ošetřování, výživy, plemenitby, hospodářského a jiného využívání zejména tím, že
 - a) chovají zvířata ve stájích, jiných prostorech a zařízeních, jejichž uspořádání, vybavení a kapacita odpovídají veterinárním požadavkům na chov zvířat příslušného druhu a kategorie, a udržují v nich vhodné hygienické a mikroklimatické podmínky, zejména odpovídající větrání, teplotu, vlhkost vzduchu, úroveň hluku a osvětlení,
 - b) chovají zvířata ve stájích, jiných prostorech a zařízeních, v nichž zvířata přicházejí do styku pouze s materiály, které nemohou poškodit jejich zdraví, popřípadě nepříznivě ovlivnit zdravotní nezávadnost jejich produktů a které je možno v případě potřeby řádně vyčistit a dezinfikovat. Elektrická instalace a zařízení musí být udržovány v takovém stavu, aby zvířata nebyla vystavena účinkům bloudivého napětí,
 - c) ošetřují a využívají zvířata způsobem, který odpovídá jejich druhu, kategorii a zdravotnímu stavu a při kterém nedochází k poraněním zvířat a zvířata nejsou vystavována zbytečnému fyzickému nebo psychickému utrpení,
 - d) provádějí nejméně jednou denně kontrolu zdravotního stavu zvířat a v případě zjištění poranění nebo poruch zdravotního stavu poskytují zvířatům neprodleně odpovídající ošetření, a je-li to nutné, zajišťují jim oddělené ustájení a veterinární ošetření,

- e) poskytují zvířatům dostatečné množství vody a krmiv odpovídajících jejich fyziologickým potřebám a umožňují jim přiměřený pohyb,
- f) chrání zvířata před nákazami, nemocemi přenosnými ze zvířat na člověka, jinými onemocněními a škodlivými vlivy a činí opatření k ochraně chovu před zavlečením nákaz zvířaty, lidmi, předměty a materiály, které mohou být nositeli původců nákaz, a
- g) činí opatření k ochraně napájecí vody a krmiv před znečištěním a kontaminací nežádoucími mikroorganismy a látkami, které mohou vodu a krmiva znehodnocovat nebo v nich vytvářet produkty škodlivé zdraví zvířat a lidí.

Prase je hospodářským zvířetem, které podle Zákona č.154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon), ze dne 17. května 2000, ve znění pozdějších předpisů, musí být označováno a tedy i evidováno. Z tohoto zákona plynou pro chovatele prasat tyto povinnosti:

- Chovatelé označovaných zvířat jsou povinni zajistit jejich označování identifikačními prostředky, způsobem a v termínech stanovených vyhláškou, u plemenných koní, pro které je v České republice vedena plemenná kniha, prostřednictvím příslušného uznaného chovatelského sdružení, u koní, pro které není v České republice vedena plemenná kniha, a oslů a jejich kříženců s koňmi prostřednictvím pověřené osoby.
- Při označování označovaných zvířat podle odstavce 1 je chovatel povinen zajistit, aby
 - a) označování jiným než stanoveným identifikačním prostředkem nebo jiným než stanoveným způsobem nenarušovalo nebo nebylo zaměnitelné s označováním podle tohoto zákona a vyhlášky,
 - b) k označování označovaných zvířat nebyly identifikační prostředky používány opakovaně.
- Dojde-li ke ztrátě identifikačního prostředku nebo k jeho poškození, které znemožňuje identifikaci označovaného zvířete, anebo se údaje na něm uvedené stanou nečitelnými, je chovatel povinen

- a) zabezpečit do 2 pracovních dnů označení označovaného zvířete náhradním způsobem tak, aby jej bylo možné znovu identifikovat,
- b) tuto skutečnost neprodleně ohlásit pověřené osobě a současně si od ní vyžádat duplikát identifikačního prostředku,
- c) po obdržení duplikátu identifikačního prostředku jím příslušné označované zvíře neprodleně označit.

Všechny tyto povinnosti vyplývající ze Zákona č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon), se nevztahují na chovatele, kteří chovají 1 prase určené pro domácí porážku.

Označování a evidenci prasat Zákon č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon), ve znění pozdějších předpisů, podrobněji upravuje Vyhláškou č. 136/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti označování zvířat a jejich evidence a evidence hospodářství a osob stanovených plemenářským zákonem, ve znění pozdějších předpisů takto:

- Prasata se označují tetováním nebo ušní známkou.
- Každé prase, jehož označování je chovatel povinen podle § 22 zákona zajistit, musí být označeno tetováním do levého ucha nebo tetováním na levou stranu těla anebo ušní známkou do levého ucha, a to před odstavením. V případě přemístění prasnice se selaty na jiné hospodářství se sele označuje před opuštěním hospodářství, ve kterém se narodilo.
- Tetování prasat musí obsahovat alfanumerický kód, který musí vyjadřovat registrační číslo hospodářství, ve kterém se prase narodilo. Výška tetování musí být nejméně 6 mm.
- Před označením prasete tetováním se musí dezinfikovat části tetovacích kleští, které přicházejí do styku s tkání zvířete, a místo tetování.

- Pro označování prasat se používají plastové ušní známky, které musí být vysoké nejméně 25 mm, široké nejméně 25 mm a výška na nich uvedených alfanumerických znaků musí být nejméně 5 mm.
- Plastová ušní známka používaná pro označování prasat musí obsahovat
 - a) označení země původu - písmena "CZ" pro Českou republiku,
 - b) alfanumerický kód, který vyjadřuje část registračního čísla hospodářství, ve kterém se prase narodilo,
 - c) kód příslušného úřadu.
- Pro každé hospodářství vede chovatel prasat registr prasat v hospodářství, a to písemně na formulářích, které mu poskytuje pověřená osoba, nebo formou počítačové databáze (§ 32). Pro místo svodu zvířat se registr prasat v hospodářství nevede.
- Na každém registru prasat v hospodářství musí být na titulní straně uvedeno
 - a) jméno, případně jména a příjmení nebo obchodní firma anebo název chovatele,
 - b) registrační číslo hospodářství,
 - c) adresa hospodářství.
- V registru prasat v hospodářství se eviduje
 - a) počet prasat držených v hospodářství,
 - b) každá změna v počtu prasat držených v hospodářství, zejména narození, přemístění, úhyn, utracení nebo ztráta zvířat, přičemž se eviduje:
 1. počet zvířat, kterých se změna týká,
 2. datum, kdy ke změně došlo,
 3. v případě přemístění zvířat registrační číslo hospodářství, provozovny jatek, shromažďovacího střediska, uživatelského zařízení, obchodníka nebo provozovny asanačního podniku, odkud nebo kam bylo zvíře přemístěno, případně kód země, jde-li o zvíře dovezené nebo vyvezené, má-li identifikační číslo, pak i toto číslo.

3. Materiál a metodika

V rámci praktické části mé práce jsem navštívila 6 farem věnujících se chovu prasat a jeden domácí výkrm prasat. Z těchto farem 4 se zabývají pouze výkrmem prasat, která nakupují v předvýkrmovém věku a 2 uplatňují uzavřený obrat stáda. Na těchto dvou farmách jsem tedy měla možnost pozorovat více kategorií prasat, konkrétně vždy zapouštěné a březí prasnice, prasata ve výkrmu a předvýkrmu. Všechny tyto farmy se nachází ve Středočeském kraji.

Farmy jsem se snažila navštívit co nejvíce různorodé z pohledu ustájení a celkového přístupu k chovu prasat, což se mi do jisté míry povedlo.

Měla jsem možnost hodnotit skupinová i individuální ustájení, na podestýlce i bez podestýlky, s obohaceným prostředím i bez něj a mohla jsem pozorovat prasata v boxech o různých hustotách osazení.

3.1. Farma A

První navštívená farma se nachází ve Středočeském kraji v obci Straky. Jedná se o zemědělský podnik Agroprodukt spol. s r.o., který se v současné době zaměřuje pouze na výkrm prasat. Dříve se jednalo o klasické zemědělské družstvo, kde byl chován především skot a v menší míře se zde chovala i prasata s uzavřeným obratem stáda, čemuž odpovídá i ustájení prasat, které dříve sloužilo pro skot. Majitel byl nucen v roce 1992 přeorientovat živočišnou výrobu z důvodu nízké užitkovosti křížení plemen České ušlechtilé a Landrace. Rozhodli se nakupovat křížená prasata z Dánska, jelikož jejich užitkovost je daleko vyšší nežli užitkovost prasat křížených v České republice. Uskutečňují tedy turnusový provoz, tedy vždy naskladní selata a uskuteční jejich výkrm na hluboké podestýlce.

Na farmě chovají kromě prasat i dvacet ovcí a jednoho berana, z důvodu spásání trávy.

3.2. Farma B

Druhou navštívenou farmou je školní statek SOŠ Poděbrady, který je součástí příspěvkové organizace zřízené Zastupitelstvem Středočeského kraje. Tato organizace

sdužuje pět bývalých samostatných školních hospodářství - Poděbrady, Lázně Toušeň, Rakovník, Benešov a Čáslav.

Na statku probíhá klasická zemědělská výroba, chovají zde prasata, skot, ovce a koně. Zároveň zde vykonávají praxi studenti, kteří se tak učí pracovat se zvířaty a jsou nepostradatelní při péči o zvířata a jejich životní prostředí.

Školní statek v Poděbradech se zaměřuje a vyznačuje především chovem skotu, což potvrzují časté účasti na nejrůznějších zemědělských výstavách skotu a soutěžích. Úroveň chovu na tomto statku nejlépe vystihuje fakt, že mnohé z těchto soutěží neopouští zástupci školního statku bez ocenění.

Chov prasat je zde spíše vedlejším chovem, ne snad z pohledu péče o zvířata a kvality odchovaných prasat, ale z pohledu ekonomického. Vzhledem k tomu, že v dnešní době je v chovu prasat těžká ekonomická situace a podmínky na trhu nejsou pro chovatele prasat příliš příznivé, nejen na tomto školním statku si stále kladou otázku, zda se jim vyplatí prasata chovat i nadále. Z rozhovoru s ředitelem tohoto zařízení jsem pochopila, že chov prasat je zde možný především díky celkově dobrým chovatelským a produkčním výsledkům statku a také díky náklonnosti ředitele k prasatům, jakožto k druhu hospodářských zvířat. To dokládá i dlouhověkost chovných prasnic a kanců zde chovaných. Prasnice ve vyšším věku zde nevyřazují, stejně tak kance. Přistupují k nim jako k jedincům s rozdílnými potřebami, chováním a dokonce i povahami. Prasnice zde běžně odchovávají 100 selat, nejvíce jich zde odchovála jedna prasnice 155. Selata se zde tedy nenakupují, obrat stáda je uzavřený, měla jsem tedy možnost pozorovat ustájení více kategorií prasat.

3.3. Domácí výkrm

V rámci pozorování ustájení prasat jsem navštívila i chovatele, který vykrmuje prasata doma pro svou vlastní potřebu, a to již po dobu sedmi let. Vykrmuje většinou dvě prasata ve zděném chlévě po dobu 6-7 měsíců do hmotnosti 120-130 kg. Zvířata nakupuje vždy na farmě v obci Krchleby.

Kromě výkrmu prasat majitel chová kury domácí.

3.4. Farma C

V obci Všechlapy u Nymburka jsem měla možnost vidět malý výkrm prasat sloužící pro soukromé účely majitele, např. pro jeho zaměstnance. Počet prasat byl o to menší, že prasata již dosahovala porážkové váhy a některá byla už poražena.

Na tomto statku v době mé návštěvy neprobíhala žádná jiná živočišná výroba. Kromě prasat se na farmě nachází ještě ovce, z důvodu spásání trávy. Majitel tohoto statku má ještě další dvě farmy, z nichž jednu jsem také navštívila.

3.5. Farma D

Nachází se nedaleko od předchozí farmy C v obci Kovanice na rozsáhlém travnatém pozemku. Zde se již uskutečňuje výkrm prasat ve větším měřítku. Majitel sem nakupuje selata holandského plemene Topix a uskutečňuje pouze turnusový výkrm, přičemž výkrm jednoho turnusu trvá 3 měsíce. Na této farmě jsou chována pouze prasata.

3.6. Farma E

Farma Liprapork a.s. patřící pod společnost Agrofert a.s. se nachází v obci Luštěnice, nedaleko Mladé Boleslavi. Jedná se o společnost, která se úzce specializuje na velkovýrobu vepřového masa a skládá se z několika provozoven, celkem z osmi samostatných středisek. Provozovna v Luštěnicích, kterou jsem navštívila, se specializuje pouze na výkrm, jiné provozovny zase na reprodukci a produkci selat, která jsou následně převážena právě na farmy určené pro výkrm.

Historie střediska v Luštěnicích sahá do 70. let minulého století, přičemž v 90. letech prošlo kompletní rekonstrukcí. Momentálně je farma nedávno kompletně ozdravená.

Oproti ostatním farmám, které jsem navštívila, je zde živočišná produkce daleko intenzivnější, s čímž souvisí i daleko přísnější bezpečnostní a hygienická opatření. Vzhledem k velkému počtu prasat na farmě (kapacita činí 6 000 kusů) se zde musí dbát na vysokou čistotu prostředí a minimalizovat riziko zavlečení nákaz. Každý, kdo se chce pohybovat u zvířat, nesmí v předešlých dvou dnech navštívit jinou farmu prasat,

musí se před vstupem do ustájení osprchovat, převléknout se do čistého pracovního oblečení a vyměnit si obuv, což platilo samozřejmě i pro mě. Mezi další opatření patří i zákaz konzumace vepřového masa na farmě.

Vzhledem k přísným hygienickým opatřením (ani vedoucí střediska nesmí v jeden den navštívit dvě různé kategorie prasat) je samozřejmé, že se zde kromě prasat nechovají jiné druhy zvířat, pouze jeden hlídací pes v kotci nedaleko brány. Proti hlodavcům se zde nastražují jedy a pastě.

Přesto, že společnost dosahuje ve výkrmu prasat dobrých výsledků (1 kg vepřového masa jsou zde schopni vyrobit za cenu do 30 Kč) výkupní ceny jsou v současnosti velmi nízké, tedy i tato společnost na výkrmu prasat prodělává a je z části závislá na finančních dotacích.

3.7. Farma F

Tato farma se nachází v obci Miskovice, nedaleko od Suchdola u Kutné hory. Patří pod společnost PIAS Suchdol a.s., která se zabývá jak živočišnou, tak i zemědělskou výrobou. Společnost má střediska především v Miskovicích, Suchdole, Vidicích a sídlí v obci Dobřeň.

Farma prochází rekonstrukcí. Cílem je především nahradit starou nevyhovující budovu předvýkrmu.

Středisko chovu prasat, které jsem navštívila, uplatňuje uzavřený obrat stáda. Měla jsem zde tedy možnost pozorovat kromě prasat ve výkrmu (ustájení III) i předvýkrm (ustájení I) a prasnice zapouštěné (ustájení II). Využívá se zde inseminace, dva kanci zde slouží pouze k vyhledávání říje.

Jelikož na této farmě probíhá i zemědělská výroba, hygienická opatření zde nejsou nijak přísná. Pouze před porodnami jsou hygienické rohože.

V době mé návštěvy bylo na farmě vedeno 3 433 kusů prasat.

3.8 Metodický postup

V rámci návštěv na šesti zmíněných farmách jsem učinila pozorování a sběr informací v průběhu zimních měsíců. Získané poznatky jsem si zaznamenávala do

předem vytištěných tabulek a mimo ně jsem si zapisovala i své dojmy z chovu a celkové informace o chovu a chovateli.

V první tabulce jsem zvolila ukazatele na základě Vyhlášky č.208/2004Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat, a hodnotila jsem vždy prasata určité kategorie v jednom ustájovacím zařízení podle toho, zda splňují požadavky této vyhlášky, či nikoliv. Pro hodnocení ustájení prasat jsem kritéria zvolila na základě této vyhlášky vzhledem k tomu, že poskytuje komplexní výčet základních požadavků nejen na ustájení prasat, ale celkově na jejich chov a zacházení s nimi. Zároveň jsem tímto i zjistila, do jaké míry chovatelé normy, které by měli splňovat, dodržují a znají.

Tato kritéria jsem hodnotila na základě vlastního pozorování a informací od chovatele, nebo na základě vlastního měření. Konkrétně jsem měřila hladinu nepřetržitého hluku, šířku roštnic a mezer mezi nimi a velikost boxů pomocí svinovacího metru.

Intenzita osvětlení ve stáji se měří např. digitálním luxmetrem za plného provozu stájového objektu, při úplném technologickém vybavení a v přítomnosti zvířat. Při měření je nutno dbát, aby měřící osoba nestála v ose dopadajícího světla.

Při stanovení denního osvětlení považujeme za ideální měření rovnoměrně zataženou oblohu (v poledních hodinách), kdy barva a intenzita osvětlení nejméně kolísá. Měří se vždy současně hodnoty osvětlení uvnitř objektu a venku (srovnávací osvětlenost), a to při zhasnutí umělého osvětlení.

Při měření umělého osvětlení pracujeme v případě okenních hal večer nebo v noci, aby ovlivnění výsledků venkovním osvětlením bylo minimální. U bezokenních hal denní doba měření nerozhoduje (Chloupek a Suchý, 2008). Jelikož jsem neměla k dispozici měřící zařízení pro zjištění intenzity osvětlení ve stáji, toto kritérium jsem hodnotila na základě vlastního pozorování opticky.

Hluk jsem měřila digitálním hlukoměrem vždy 15 minut za plného provozu. Výsledná hodnota vyjadřuje průměrnou hodnotu, která se nejčastěji objevovala na displeji zařízení.

V druhé tabulce jsem se zaměřila na hodnocení pohody zvířat z hlediska jejich fyzických a psychických projevů. Zvolila jsem tedy parametry založené na reakcích zvířat na prostředí – zdraví, fyzická kondice a vzhled, jejich reakce na působení podnětů. Tato kritéria jsem zvolila, jelikož poměrně výstižně popisují vztah určitých zvířat k určitému prostředí, ve kterém žijí. Negativní fyzické a psychické projevy prasat navíc již svým výskytem poukazují na závažnost nedostatků životního prostředí prasat, jelikož cokoli, co negativně psychicky a především fyzicky a zdravotně ovlivňuje zvíře, je závažný problém, který si zaslouží co nejrychlejší řešení.

Zde patří mezi hlavní kritéria pozorování:

1) Fyzická kondice a vzhled – zde jsem se zaměřila na fyzický stav zvířat, zda nejsou některá zvířata oproti ostatním ve skupině výrazně podvyživená, menší či slabá a letargická. Dále zda není povrch těla zvířat nadměrně znečištěn.

2) Viditelné známky poranění – pozorovala jsem, zda nemají prasata na těle poranění, jako např. odřeniny, otlaky, kousnutí či škrábnutí způsobená agresí mezi zvířaty, nebo nevhodně řešeným ustájením prasat, např. prasnice v individuálním ustájení mohou mít na bocích odřeniny od hrazení, způsobené snahou prasnic se otočit nebo lehnout si v příliš malém prostoru boxu. Pokud jsem zaznamenala nějaká poranění zvířata, jejich počet jsem si zaznamenala a vyhodnotila v procentech, kdy 100% je celkový počet pozorovaných kusů prasat v určitém ustájení.

3) Plachost, reakce na podněty – hodnotila jsem plachost, bázlivost a reakce na mé pohyby, a to na základě pozorování zvířat bezprostředně po mém vstupu do ustájení a následně během mého pohybu mezi nimi.

4) Abnormální chování – pozorování chování prasat s cílem zaznamenat abnormální chování jako je okusování ocásků či uší u odstavených selat, zvýšená agrese, stereotypní chování jako například žvýkání na prázdko a okusování mříží u individuálně ustájených prasnic. Pokud to bylo u daného typu abnormálního chování možné, vyjádřila jsem intenzitu výskytu poruchy chování v %, kdy 100% byl celkový počet v pozorovaném typu ustájení.

5) Výskyt nemocí – podle získaných informací od chovatelů prasat.

6) Úhyny – podle získaných informací od chovatele, přičemž procento úhynu je průměrné a vztahuje se vždy na danou kategorii prasat v konkrétním sledovaném typu ustájení.

Všechny tyto projevy fyzického a psychického stavu prasat jsem hodnotila vlastním bodovým systémem od 1 do 3, přičemž 1 bod znamená „výrazný výskyt“, 2 body znamenají „mírný výskyt“ a 3 body znamenají „žádný, nebo zanedbatelný výskyt“. Toto slovní vyjádření ohodnocení je nutno formulovat jinak u kritéria *Fyzická kondice a vzhled* takto: 1 bod znamená „výrazné rozdíly v kondici některých jedinců oproti ostatním, fyzický stav některých zvířat se dá považovat za týrání zvířat“, 2 body znamenají „některá zvířata jsou v mírně horším výživném a fyzickém stavu než ostatní, jsou silně znečištěná“ a 3 body znamenají „zvířata jsou všechna v dobrém fyzickém stavu a čistá“.

Na základě součtu těchto bodů hodnotím z hlediska psychických a fyzických projevů prasat chovy takto:

- 6-10 bodů – výrazné projevy strádání, prasata ve špatném fyzickém i psychickém stavu,
- 11-14 bodů - zvířata se zdají být v relativní životní pohodě, avšak welfare prasat zde má ještě některé více či méně závažné nedostatky,
- 15-18 bodů - prasata zde nemají žádné závažné fyzické ani psychické poruchy, dobrá úroveň welfare.

Následně jsem se pomocí grafů, tabulek a slovního vyhodnocení snažila najít závislosti mezi těmito tabulkami, jinak řečeno, jestli mnou získané poznatky o ustájení prasat mají vliv na jejich pohodu, hodnocenou na základě fyzických a psychických projevů prasat.

4. Výsledky a diskuze

Na následujících stránkách uvádím výsledky praktické části mé práce, snažím se je popsat, vyhodnotit a v návaznosti na odbornou literaturu v kapitole *Literární přehled* se je snažím vysvětlit a uvést do širší souvislosti.

4.1. Výsledky a diskuze jednotlivých chovů

Farma A

Tabulka č. 1: Splnění legislativních požadavků na farmě A

Splnění legislativních požadavků na ustájení	Farma A
Minimální využitelná volná podlahová plocha pro každého jedince	splněno
Podlahy musí být hladké, avšak nikoli kluzké, nezpůsobující poranění nebo útrapy, tvořící pevný, rovný a stabilní povrch.	splněno
Jsou-li použity rošty, šířka roštnic a mezer mezi nimi musí splňovat minimální požadavky pro danou kategorii prasat.	/
Prasata chovaná ve skupinách, která jsou výjimečně agresivní, dále ta, která byla napadena jinými prasaty nebo která jsou nemocná nebo poraněná, musí být dočasně umístěna v samostatných kotcích.	nesplněno
V části stavby, ve které jsou chována prasata, nesmí být překročena hladina nepřetržitého hluku 85 dB.	splněno
Prasata musí být chována v prostředí s intenzitou světla alespoň 40 luxů po dobu osmi hodin denně.	splněno
Způsob ustájení umožňuje každému praseti bez omezení uléhat, odpočívat, vstávat a poskytuje fyzicky a tepelně pohodlný prostor, vybavený řádným odtokem a čistý, který umožňuje všem zvířatům současně polohu vleže.	splněno
Prasata musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství materiálu, který jim umožňuje etologické aktivity.	splněno

Všechna prasata musí být krmena alespoň jednou denně. Jestliže jsou prasata ustájena ve skupinách a nemohou se sytit podle libosti nebo nemají k dispozici automatický krmný systém, musí mít každé prase přístup ke krmivu ve stejnou dobu jako ostatní prasata ve skupině.	splněno
Všechna prasata starší než dva týdny musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství čerstvé vody, maximální počet prasat na jednu napáječku je 16.	nesplněno
Krácení části ocasu a stejnoměrné snižování špičáků selat se nesmí provádět rutinně.	/
Prasata musí být chována ve stálých skupinách a mísení s jinými prasaty je třeba omezit na minimum.	splněno
počet nesplněných	2

- Na první farmě jsem měla možnost pozorovat výkrm prasat na hluboké podestýlce. Nacházelo se zde 450 společně ustájených prasat o průměrné váze 100-110 kg. Na každé prase zde vychází 1,6 m² využitelné podlahové plochy.

- Zvířata zde nejsou nijak přeskupována, od okamžiku naskladnění v předvýkrmovém věku až do doby porážky se jejich skupina nijak nemění.

- V ustájení měla prasata k dispozici 49 individuálních samokrmítek oddělených plecními zábranami a 6 samokrmítek, každá poskytují 4 krmná místa. Technologie krmení zde sice splňuje požadavky Vyhlášky č. 208/2004 Sb., o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat, ale jelikož podle Stupky aj. (2009) je nejvhodnější používat samokrmítka v maximálním poměru krmných míst 1:4, a zde byla přítomna krmítka v poměru 1:6,2, usuzuji, že nedostatečný počet krmných míst vede ke kompetici při krmení, a ta podle Broom and Fraser (2007) vede k agresi při krmení, kterou jsem zde pozorovala. Chovatelé bych doporučila zřídit individuální

krmná místa po celé délce stáje a nahradit jimi samokrmítka skupinová. Vzniklo by tak daleko více krmných míst a vzhledem k tomu, že jsem u individuálních krmítek žádnou agresi nepozorovala, zvířata by byla v ještě větší pohodě.

- Prasata zde mají možnost projevit přirozené chování rytím v hluboké podestýlce a bahně ve venkovním výběhu, kde se navíc mohou zchladit v kališti při vysokých venkovních teplotách. Samotná přítomnost výběhu již indikuje možnost podle libosti se pohybovat, dokonce si do určité míry volit prostředí, ve kterém chtějí prasata podle momentálních preferencí být. Ani vnitřní prostory však prasata nijak zvláště neomezují. Využitelná plocha na jedno prase do 110 kg zde činí 1,6 m.

- Prostorné ležiště zde poskytuje zvířatům dostatek prostoru pro odpočinek na měkké a suché podestýlce. Jako kaliště navíc prasatům sloužil spíše venkovní výběh, jelikož vnitřní prostory byly při takovéto koncentraci zvířat velice čisté.

- Na osazení stáje 450 prasaty je zde přítomno 10 kolíkových napáječek. To znamená, že na jednu napáječku připadá 45 prasat, což bohužel neodpovídá legislativním požadavkům. I přes to jsem však nepozorovala žádnou kompetici při napájení prasat. Prasata měla po celou dobu mého pozorování vždy přístup k alespoň jedné volné napáječce.

- Dále prasata, která měla na těle poranění, nebyla oddělena od skupiny a individuálně ustájena. Nutno podotknout, že tato zranění nebyla na pohled nijak vážná a dle mého názoru by oddělení zvířat v tomto případě nic nevyřešilo, jelikož příčinou těchto poranění byla s velkou pravděpodobností agrese při krmení. Konkrétně jsem tato drobná poranění pozorovala u 7 % prasat.

- Kritérium zkracování ocasu a špičáků selat jsem zde nehodnotila, jelikož selata jsou nakupována ze zahraničí již po provedení těchto zákroků.

Tabulka č. 2: Reakce zvířat na prostředí na farmě A

Farma A	
Reakce zvířat na prostředí	body
fyzická kondice a vzhled	3
viditelné známky poranění	2
plachost, reakce na podněty	3
abnormální chování	2
výskyt nemocí	3
úhyny	1
počet bodů	14

- Své pozorování jsem zahájila u venkovního výběhu. Když jsem vstoupila do zorného pole prasat, nejprve znejistila a vzdálila se, ale už po chvíli je přemohla zvědavost a přetlačovala se u hrazení o mou pozornost. Nebála se ani fyzického kontaktu. Stejně chování jsem pozorovala i při mém vstupu do vnitřních prostor ustájení, zde si mě zvířata po chvíli přestala všimat a spokojeně odpočívala, nebo se krmila. Z tohoto jejich chování usuzuji, že jsou na lidskou přítomnost zvyklá, jejich skupina je stálá, zvířata jsou pravidelně kontrolována a je s nimi dobře zacházeno.

- Zvířata zde byla všechna v dobré kondici, nepozorovala jsem žádné výkyvy ve fyzickém stavu jednotlivých jedinců.

- Kromě agrese při krmení jsem zde nepozorovala žádnou agresi mezi prasaty v takto velké skupině, jelikož zvířata zde mají dost prostoru a k tomu stálou možnost uniknout do venkovního výběhu.

- Podle informací od majitele farmy zde neevidují žádný výskyt nemocí. I přesto je zde procento úhynu zhruba 3-4 %. Jako důvody úhynu majitel uvedl pomalejší vývoj některých prasat, vysoké teploty v letních měsících. Podle majitele jednoduše některá prasata nezvládají intenzivní způsob výkrmu, navíc některá hynou již po naskladnění následkem přepravy z Dánska.

Farma B

Tabulka č. 3: Splnění legislativních požadavků na farmě B, ustájení I

Splnění legislativních požadavků na ustájení	Farma B I
Minimální využitelná volná podlahová plocha pro každého jedince	splněno
Podlahy musí být hladké, avšak nikoli kluzké, nezpůsobující poranění nebo útrapy, tvořící pevný, rovný a stabilní povrch.	splněno
Jsou-li použity rošty, šířka roštnic a mezer mezi nimi musí splňovat minimální požadavky pro danou kategorii prasat.	/
Prasata chovaná ve skupinách, která jsou výjimečně agresivní, dále ta, která byla napadena jinými prasaty nebo která jsou nemocná nebo poraněná, musí být dočasně umístěna v samostatných kotcích.	splněno
V části stavby, ve které jsou chována prasata, nesmí být překročena hladina nepřetržitého hluku 85 dB.	splněno
Prasata musí být chována v prostředí s intenzitou světla alespoň 40 luxů po dobu osmi hodin denně.	splněno
Způsob ustájení umožňuje každému praseti bez omezení uléhat, odpočívat, vstávat a poskytuje fyzicky a tepelně pohodlný prostor, vybavený řádným odtokem a čistý, který umožňuje všem zvířatům současně polohu vleže.	splněno
Prasata musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství materiálu, který jim umožňuje etologické aktivity, prasničky a prasnice nevyjímaje.	splněno

Všechna prasata musí být krmena alespoň jednou denně. Jestliže jsou prasata ustájena ve skupinách a nemohou se sytit podle libosti nebo nemají k dispozici automatický krmný systém, musí mít každé prase přístup ke krmivu ve stejnou dobu jako ostatní prasata ve skupině.	splněno
Všechna prasata starší než dva týdny musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství čerstvé vody, maximální počet prasat na jednu napáječku je 16.	splněno
Krácení části ocasu a stejnoměrné snižování špičáků selat se nesmí provádět rutinně.	splněno
Prasata musí být chována ve stálých skupinách a mísení s jinými prasaty je třeba omezit na minimum.	splněno
Pro zapuštěné prasničky a březí prasnice musí být podlahová plocha pro jednu prasnici, prasničku, tvořena maximálně z 15% rošty, zbytek musí být tvořen pevnou souvislou podlahou.	/
počet nesplněných	0

- Na farmě v Poděbradech jsem měla možnost pozorovat více typů ustájení, tím prvním bylo skupinové ustájení 17 nízkobřezích prasnic na hluboké podestýlce. Prasnice jsou zde ustájeny ve 4 prostorných boxech o podlahové ploše na jednu prasnici 8-16 m².

- Skupiny jsou tvořeny podle toho, jak se prasnice mezi sebou snášejí a částečně podle příbuzenských vztahů. Tyto skupiny jsou stálé, chovatelé se zde snaží tyto skupiny trvale udržovat napříč všemi kategoriemi ustájení, do kterých jsou prasnice přeháněny.

- Prasnice zde byly čisté, ve velmi dobré kondici.
- Podestýlka byla v dobu mé návštěvy před výměnou, mění se zde vždy podle potřeby po 1-2 měsících, tudíž kaliště byla již značně promočena a pohybem prasnic se tak znečišťoval i prostor pro ležení, který byl lehce promočený.
- Kritérium možnosti projevit přirozené chování, která je zde umožněna přítomností slámy. Ta zde plní nejen funkci podestýlky, ale zároveň i poskytuje prasnicím manipulovatelný materiál k rytí a žvýkání.
- Prostory jednotlivých boxů jsou dostatečně prostorné a členěné. Prasnice mohou všechny najednou ležet i krmit se, přičemž v boxu stále zůstává dost volného prostoru. Pokud se zaměřím na možnost odpočívat na pevné a suché podestýlce, podestýlka v ležišti byla sice vlhká a mírně znečištěná, odpovídala ale pouze stavu těsně před výměnou. Nepůsobila na mě dojmem, že by její výměna byla již delší dobu zanedbávána.

Tabulka č. 4: Reakce zvířat na prostředí na farmě B, ustájení I

Farma B I	
Reakce zvířat na prostředí	body
fyzická kondice a vzhled	3
viditelné známky poranění	3
plachost, reakce na podněty	3
abnormální chování	3
výskyt nemocí	3
úhyny	3
počet bodů	18

- Při mém vstupu do ustájení se prasnice chovaly zvědavě, nebyly vůbec plaché ani lekavé. Nebránily se fyzickému kontaktu. To je nejspíše způsobeno tím, že jsou zvyklé na častý kontakt s lidmi, jejich zdravotní stav je pravidelně kontrolován a je jim v tomto ustájení poskytována dobrá úroveň welfare z hlediska mnou pozorovaných parametrů.

- Nepozorovala jsem zde žádné poruchy chování, nebo zvýšenou agresi, a to ani při krmení prasnic, které dostávali krmivo do dostatečně dlouhých žlabů a měli tímto možnost krmit se všechny najednou. V každém boxu byla přítomna jedna kolíková napáječka.

- Zvířata neměla nikde na těle žádné rány ani jiné známky poranění a pohybovala se bez obtíží.

- Jelikož se na této farmě prasnicím a jejich pohodě, jak jsem pochopila z rozhovoru s ředitelem, věnují a neuplatňují v chovu prasnic a produkci selat principy intenzivního chovu, neevidují zde žádné nemoci ani závažné zdravotní komplikace této kategorie prasat. Již mnoho let zpět zde nepamatují, že by jim prasnice uhynula, tudíž procento úhynu uvádí 0%.

Tabulka č. 5: Splnění legislativních požadavků na farmě B, ustájení II

Splnění legislativních požadavků na ustájení	Farma B II
Minimální využitelná volná podlahová plocha pro každého jedince	splněno
Podlahy musí být hladké, avšak nikoli kluzké, nezpůsobující poranění nebo útrapy, tvořící pevný, rovný a stabilní povrch.	splněno
Jsou-li použity rošty, šířka roštnic a mezer mezi nimi musí splňovat minimální požadavky pro danou kategorii prasat.	/
Prasata chovaná ve skupinách, která jsou výjimečně agresivní, dále ta, která byla napadena jinými prasaty nebo která jsou nemocná nebo poraněná, musí být dočasně umístěna v samostatných kotcích.	nesplněno
V části stavby, ve které jsou chována prasata, nesmí být překročena hladina nepřetržitého hluku 85 dB.	splněno
Prasata musí být chována v prostředí s intenzitou světla alespoň 40 luxů po dobu osmi hodin denně.	splněno

Způsob ustájení umožňuje každému praseti bez omezení uléhat, odpočívat, vstávat a poskytuje fyzicky a tepelně pohodlný prostor, vybavený řádným odtokem a čistý, který umožňuje všem zvířatům současně polohu vleže.	splněno
Prasata musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství materiálu, který jim umožňuje etologické aktivity.	splněno
Všechna prasata musí být krmena alespoň jednou denně. Jestliže jsou prasata ustájena ve skupinách a nemohou se sytit podle libosti nebo nemají k dispozici automatický krmný systém, musí mít každé prase přístup ke krmivu ve stejnou dobu jako ostatní prasata ve skupině.	splněno
Všechna prasata starší než dva týdny musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství čerstvé vody, maximální počet prasat na jednu napáječku je 16.	splněno
Krácení části ocasu a stejnoměrné snižování špičáků selat se nesmí provádět rutinně.	splněno
Prasata musí být chována ve stálých skupinách a mísení s jinými prasaty je třeba omezit na minimum.	splněno
počet nesplněných	1

• Druhým typem ustájení, které jsem měla možnost pozorovat na farmě v Poděbradech je předvýkrm prasat na plné betonové podlaze s každodenně přestýlanou podestýlkou – slámou. Celkem se zde nacházelo 100 kusů prasat, která byla ustájena v boxech s plným hrazením o hustotě osazení pohybující se mezi 1,3 a 5,3 m² na jeden kus prasete o průměrné váze 35 kg.

- Počet prasat v jednotlivých boxech se pohybuje od 3 do 12, jelikož se zde, pokud je to možné, snaží tvořit skupiny na základě jednotlivých vrhů. Skupiny jsou tedy trvale stále od doby porodu až do doby, kdy prasata ve výkrmu dosáhnout porážkové hmotnosti.

- Prasata jsem zde pozorovala ve velmi dobré kondici a čistotě, kterou jim poskytuje každodenní přestýlání podestýlky.

- Všechna zvířata zde mají možnost projevit přirozené chování díky podestýlce. Určitým obohacením prostředí se zdá být i ponechání některých prasat v porodních boxech. Zábrany pro prasici se prasnice poskytují sletům možnost orální stimulace a částečného úkrytu před případným napadáním od ostatních zvířat ve skupině.

- Prasata nemají možnost krmit se všechna najednou, avšak jelikož mají k dispozici samokrmítka, způsob krmení zde odpovídá legislativním požadavkům. Prasata setrvávající v porodních boxech mají k dispozici samokrmítko se dvěma krmnými místy (jedno krmné místo pro prasnici těsně před porodem a po porodu, avšak prasata v předvýkrmu se zde vejdu dvě), což je při nejvyšším osazení 12 prasat v boxu 1 krmné místo na 6 kusů prasat. V ostatních standardních boxech mají samokrmítka se 3mi krmnými místy. Napáječky jsou přítomné v každém boxu po jedné, a to kolíkové nebo miskové.

- Boxy pro předvýkrm prasat jsou prostorově členěny na kaliště nacházející se na vyvýšené betonové krajní části, prostorné a suché ležiště a krmiště.

Tabulka č. 6: Reakce zvířat na prostředí na farmě B, ustájení II

Farma B II	
Reakce zvířat na prostředí	body
fyzická kondice a vzhled	3
viditelné známky poranění	2
plachost, reakce na podněty	2
abnormální chování	3
výskyt nemocí	2
úhyny	3
počet bodů	15

- Při mém vstupu do budovy ustájení byla prasata zpočátku trochu plachá, avšak převládla u nich zvědavost a po chvíli se mně již vůbec nebála, naopak.

- U některých jedinců jsem zpozorovala na těle lehké rány v podobě škrábanců a to u 5%. Jednalo se pouze o prasata, setrvávající v porodních boxech. I když jsem zde agresí při krmení neměla možnost pozorovat, domnívám se, že jedním z důvodů těchto poranění by mohl být vyšší počet prasat na jedno krmné místo právě v těchto boxech. Dalším důvodem mohli být i potyčky mezi selaty po odstavu a jejich přemístění, popřípadě ustálení nové skupiny.

- Okusování ocásků ani uší jsem zde nepozorovala, přitom na této farmě selatům ocásky neštípají. Ukazují nám tím, že při respektování etologických potřeb prasat není důvod tyto zákroky rutinně provádět, nehledě na to, že tím chovatelé porušují Vyhlášku č. 208/2004 Sb. ze dne 14. dubna 2004, o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat.

- U této kategorie evidují občasné úhyn odstavených selat na následky působení bakterie e. coli. Procento úhynu se zde však pohybuje maximálně do 1%.

Tabulka č. 7: Splnění legislativních požadavků na farmě B, ustájení III

Splnění legislativních požadavků na ustájení	Farma B III
Minimální využitelná volná podlahová plocha pro každého jedince	splněno
Podlahy musí být hladké, avšak nikoli kluzké, nezpůsobující poranění nebo útrapy, tvořící pevný, rovný a stabilní povrch.	splněno
Jsou-li použity rošty, šířka roštnic a mezer mezi nimi musí splňovat minimální požadavky pro danou kategorii prasat.	/
Prasata chovaná ve skupinách, která jsou výjimečně agresivní, dále ta, která byla napadena jinými prasaty nebo která jsou nemocná nebo poraněná, musí být dočasně umístěna v samostatných kotcích.	splněno
V části stavby, ve které jsou chována prasata, nesmí být překročena hladina nepřetržitého hluku 85 dB.	splněno
Prasata musí být chována v prostředí s intenzitou světla alespoň 40 luxů po dobu osmi hodin denně.	splněno
Způsob ustájení umožňuje každému praseti bez omezení uléhat, odpočívat, vstávat a poskytuje fyzicky a tepelně pohodlný prostor, vybavený řádným odtokem a čistý, který umožňuje všem zvířatům současně polohu vleže.	splněno
Prasata musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství materiálu, který jim umožňuje etologické aktivity.	splněno
Všechna prasata musí být krmena alespoň jednou denně. Jestliže jsou prasata ustájena ve skupinách a nemohou se sytit podle libosti nebo nemají k dispozici automatický krmný systém, musí mít každé prase přístup ke krmivu ve stejnou dobu jako ostatní prasata ve skupině.	splněno

Všechna prasata starší než dva týdny musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství čerstvé vody, maximální počet prasat na jednu napáječku je 16.	splněno
Krácení části ocasu a stejnoměrné snižování špičáků selat se nesmí provádět rutinně.	splněno
Prasata musí být chována ve stálých skupinách a mísení s jinými prasaty je třeba omezit na minimum.	splněno
počet nesplněných	0

- Výkrm prasat na této farmě se ustájením nijak zvlášť neliší od předvýkrmu. V době mé návštěvy zde bylo přítomno 80 prasat v kotcích po 2-8 kusech. Podlahová plocha na jedno prase o průměrné váze 70-80 kg činila 2-8 m². Druh podlahy, přítomnost podestýlky i interval její výměny je stejný jako u předvýkrmu, stejně tak stálost skupiny a možnost projevit přirozené chování.

- Čistota boxu i samotných prasat byla velmi dobrá a zvířata byla ve velmi dobré kondici.

- Krmení měla zde prasata k dispozici ze samokrmítek se třemi krmnými místy. V některých boxech měla navíc všechna prasata možnost krmit se najednou.

- V každém boxu byla přítomna jedna kolíková napáječka.

- Prostor boxu byl dobře členěný na krmiště, kaliště a ležiště poskytující prasatům odpočinek na suché a měkké podestýlce.

Tabulka č. 8: Reakce zvířat na prostředí na farmě B, ustájení III

Farma B III	
Reakce zvířat na prostředí	body
fyzická kondice a vzhled	3
viditelné známky poranění	3
plachost, reakce na podněty	3
abnormální chování	3
výskyt nemocí	3
úhyny	3
počet bodů	18

- Při mém vstupu do ustájení byla zvířata zvědavá, nebyla lekavá ani bázlivá.
- Všechna prasata byla ve velmi dobrém fyzickém stavu bez viditelných známek poranění či nemocí.
- Žádné poruchy chování jsem nezaznamenala.
- Nemoci zde ve výkrmu neevidují a úhyny jsou v průměru velmi nízké 0-1%.

Domácí výkrm

Tabulka č. 9: Splnění legislativních požadavků v domácím výkrmu

Splnění legislativních požadavků na ustájení	Domácí výkrm
Minimální využitelná volná podlahová plocha pro každého jedince	splněno
Podlahy musí být hladké, avšak nikoli kluzké, nezpůsobující poranění nebo útrapy, tvořící pevný, rovný a stabilní povrch.	splněno
Jsou-li použity rošty, šířka roštnic a mezer mezi nimi musí splňovat minimální požadavky pro danou kategorii prasat.	/
Prasata chovaná ve skupinách, která jsou výjimečně agresivní, dále ta, která byla napadena jinými prasaty nebo která jsou nemocná nebo poraněná, musí být dočasně umístěna v samostatných kotcích.	splněno
V části stavby, ve které jsou chována prasata, nesmí být překročena hladina nepřetržitého hluku 85 dB.	splněno
Prasata musí být chována v prostředí s intenzitou světla alespoň 40 luxů po dobu osmi hodin denně.	nesplněno
Způsob ustájení umožňuje každému praseti bez omezení uléhat, odpočívat, vstávat a poskytuje fyzicky a tepelně pohodlný prostor, vybavený řádným odtokem a čistý, který umožňuje všem zvířatům současně polohu vleže.	splněno
Prasata musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství materiálu, který jim umožňuje etologické aktivity.	splněno

Všechna prasata musí být krmena alespoň jednou denně. Jestliže jsou prasata ustájena ve skupinách a nemohou se sytit podle libosti nebo nemají k dispozici automatický krmný systém, musí mít každé prase přístup ke krmivu ve stejnou dobu jako ostatní prasata ve skupině.	splněno
Všechna prasata starší než dva týdny musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství čerstvé vody, maximální počet prasat na jednu napáječku je 16.	splněno
Krácení části ocasu a stejnoměrné snižování špičáků selat se nesmí provádět rutinně.	/
Prasata musí být chována ve stálých skupinách a mísení s jinými prasaty je třeba omezit na minimum.	splněno
počet nesplněných	1

- Pro srovnání jsem navštívila také domácí výkrm dvou prasat. Prasata jsou zde ustájena skupinově ve zděném chlévě na betonové podlaze se spádem a dvakrát týdně přestýlanou podestýlkou.

- Na dvě prasata o hmotnosti zhruba 70 kg je zde využitelná plocha podlahy 10 m².

- Zvířata jsou spolu stále od doby zakoupení až po porážku.

- Mají možnost projevit přirozené chování díky podestýlce, která se mění, nebo alespoň přistýlá 2x týdně.

- Prostory klišť a ležiště se do jisté míry prolínaly, tudíž prasata ležela na lehce promáčené a znečištěné podestýlce, která jim však stále poskytovala dostatečný komfort pro ležení. Chovateli bych doporučila měnit, nebo alespoň přistýlat podestýlku častěji.

- V chlévě se nachází jen jedno malé okénko, které do ustájení nepouští příliš světla, což na pohodu prasat může působit neblaze zejména v zimních měsících, kdy je chlév zavřený z důvodu úniku tepla. V tomto období zde prasata dle mého pozorování nemají dostatek světla. Majiteli bych doporučila vybělit chlév vápnem pro očistu a prosvětlení ustájení prasat.

- Prasata jsou krmena jednou denně mokrým krmivem do žlabu, který nabízí možnost krmit se oběma zvířatům najednou.

- Zde jsem kritérium krácení ocasů a špičáků selat nehodnotila, jelikož selata jsou nakupovaná již po provedení těchto zákroků.

Tabulka č. 10: Reakce zvířat na prostředí v domácím výkrmu

Domácí výkrm	
Reakce zvířat na prostředí	body
fyzická kondice a vzhled	3
viditelné známky poranění	3
plachost, reakce na podněty	3
abnormální chování	3
výskyt nemocí	3
úhyny	3
počet bodů	18

- Při mém vstupu do chléva nebyla zvířata nijak plachá, ani při dalším pozorování nejevila známky strachu a byla klidná a zvědavá.

- Celkovým dojmem působily prostory ustájení prasat znečištěně, avšak prasata byla poměrně čistá a v dobré kondici.

- U těchto prasat jsem nepozorovala žádné poruchy chování ani poranění, navíc mají možnost projevovat přirozené chování rytím a manipulací s podestýlkou.

- U prasat majitel nikdy nezaznamenal žádná onemocnění ani zdravotní problémy. Prase mu uhynulo dvakrát za dobu sedmi let.

Farma C

Tabulka č. 11: Splnění legislativních požadavků na farmě C

Splnění legislativních požadavků na ustájení	Farma C
Minimální využitelná volná podlahová plocha pro každého jedince	splněno
Podlahy musí být hladké, avšak nikoli kluzké, nezpůsobující poranění nebo útrapy, tvořící pevný, rovný a stabilní povrch.	splněno
Jsou-li použity rošty, šířka roštnic a mezer mezi nimi musí splňovat minimální požadavky pro danou kategorii prasat.	/
Prasata chovaná ve skupinách, která jsou výjimečně agresivní, dále ta, která byla napadena jinými prasaty nebo která jsou nemocná nebo poraněná, musí být dočasně umístěna v samostatných kotcích.	splněno
V části stavby, ve které jsou chována prasata, nesmí být překročena hladina nepřetržitého hluku 85 dB.	splněno
Prasata musí být chována v prostředí s intenzitou světla alespoň 40 luxů po dobu osmi hodin denně.	splněno
Způsob ustájení umožňuje každému praseti bez omezení uléhat, odpočívat, vstávat a poskytuje fyzicky a tepelně pohodlný prostor, vybavený řádným odtokem a čistý, který umožňuje všem zvířatům současně polohu vleže.	splněno
Prasata musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství materiálu, který jim umožňuje etologické aktivity.	splněno

Všechna prasata musí být krmena alespoň jednou denně. Jestliže jsou prasata ustájena ve skupinách a nemohou se sytit podle libosti nebo nemají k dispozici automatický krmný systém, musí mít každé prase přístup ke krmivu ve stejnou dobu jako ostatní prasata ve skupině.	splněno
Všechna prasata starší než dva týdny musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství čerstvé vody, maximální počet prasat na jednu napáječku je 16.	nesplněno
Krácení části ocasu a stejnoměrné snižování špičáků selat se nesmí provádět rutinně.	/
Prasata musí být chována ve stálých skupinách a mísení s jinými prasaty je třeba omezit na minimum.	splněno
počet nesplněných	1

- Na této farmě jsem pozorovala skupinové ustájení prasat ve výkrmu. Celkově se zde nacházelo 9 kusů prasat, ustájených ve výběžích po 2 až 4 kusech. Podlaha zde byla betonová plná s podestýlkou, která byla měněna každý druhý den.

- Každé prase, o průměrné hmotnosti 175 kg, zde mělo k dispozici 5,25-10,5 m² využitelné plochy v návaznosti na konkrétní počet prasat ve výběhu.

- Skupiny prasat jsou zde stálé od doby odstavu až po porážku.

- Zvířata zde měla možnost projevovat přirozené chování, jelikož měla k dispozici slámu jako podestýlku.

- V boxu měla na pohled možnost využívat prostory určené pro kálení, ležení a krmení zvlášť a zároveň možnost ležet na suché a čisté podestýlce.

- Jelikož zde byly pro krmení prasat určené dva krmné žlaby, každý s dvěma krmnými místy, prasata měla při krmení možnost krmít se všechna najednou, což je důležité, protože jsou krmena do žlabů vždy dvakrát denně.

- Z důvodu, že jsou zde prasata nakupována již se zkrácenými ocasy a zuby, toto kritérium jsem zde nehodnotila.

Tabulka č. 12: Reakce zvířat na prostředí na farmě C

Farma C	
Reakce zvířat na prostředí	body
fyzická kondice a vzhled	3
viditelné známky poranění	3
plachost, reakce na podněty	3
abnormální chování	3
výskyt nemocí	3
úhyny	3
počet bodů	18

- Při mém vstupu do prostor ustájení byla zvířata zpočátku mírně nedůvěřivá, avšak po chvíli byla již zvědavá a nejevila žádné známky strachu. Byla ve velmi dobré kondici a stejně jako i jejich výběh, čistá.

- U žádného z prasat jsem nepozorovala známky poranění či špatného fyzického stavu.

- Jelikož hrazení mezi boxy nebylo plné, zvířata měla možnost částečného fyzického kontaktu nejen s jedinci ve svém boxu, ale i s jedinci z vedlejších boxů. Nepozorovala jsem však u nich ani zvýšenou agresi, ani jiné druhy poruch chování.

- Nemoci ani úhyny zde chovatel neevizuje.

Farma D

Tabulka č. 13: Splnění legislativních požadavků na farmě D

Splnění legislativních požadavků na ustájení	Farma D
Minimální využitelná volná podlahová plocha pro každého jedince	splněno
Podlahy musí být hladké, avšak nikoli kluzké, nezpůsobující poranění nebo útrapy, tvořící pevný, rovný a stabilní povrch.	splněno
Jsou-li použity rošty, šířka roštnic a mezer mezi nimi musí splňovat minimální požadavky pro danou kategorii prasat.	/
Prasata chovaná ve skupinách, která jsou výjimečně agresivní, dále ta, která byla napadena jinými prasaty nebo která jsou nemocná nebo poraněná, musí být dočasně umístěna v samostatných kotcích.	nesplněno
V části stavby, ve které jsou chována prasata, nesmí být překročena hladina nepřetržitého hluku 85 dB.	splněno
Prasata musí být chována v prostředí s intenzitou světla alespoň 40 luxů po dobu osmi hodin denně.	splněno
Způsob ustájení umožňuje každému praseti bez omezení uléhat, odpočívat, vstávat a poskytuje fyzicky a tepelně pohodlný prostor, vybavený řádným odtokem a čistý, který umožňuje všem zvířatům současně polohu vleže.	splněno
Prasata musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství materiálu, který jim umožňuje etologické aktivity.	splněno

Všechna prasata musí být krmena alespoň jednou denně. Jestliže jsou prasata ustájena ve skupinách a nemohou se sytit podle libosti nebo nemají k dispozici automatický krmný systém, musí mít každé prase přístup ke krmivu ve stejnou dobu jako ostatní prasata ve skupině.	splněno
Všechna prasata starší než dva týdny musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství čerstvé vody, maximální počet prasat na jednu napáječku je 16.	splněno
Krácení části ocasu a stejnoměrné snižování špičáků selat se nesmí provádět rutinně.	/
Prasata musí být chována ve stálých skupinách a mísení s jinými prasaty je třeba omezit na minimum.	splněno
počet nesplněných	1

Na farmě D téhož majitele, který vlastní i farmu C, jsem měla možnost pozorovat o něco intenzivnější výkrm v porovnání s předešlou farmou.

- Celkem se zde nacházelo 216 prasat ve skupinových boxech po 12 jedincích o průměrné hmotnosti 65 kg. Hustota osazení je zde již daleko vyšší, než na předchozích farmách, tedy na jedno prase 1 m².

- Skupiny zvířat jsou stálé, nijak přeskupované.
- Prasata zde mají možnost projevit přirozené chování díky podestýlce, kterou tvoří sláma.

- Zvířata zde byla znečištěná, stejně tak i podestýlka v důsledku technických komplikací, díky kterým nebylo možné podestýlku vyměnit. Běžně se zde podestýlka mění každý den. Znečištění podestýlky a zvířat nejevilo známky toho, že by chovatel tento problém dlouho přehlížel. Vzhledem k hustotě osazení boxů, stupeň znečištění

odpovídal tvrzení majitele, že podestýlka se v době mé návštěvy neměnila přibližně 48 hodin. Prostory boxu i přes to poskytovaly prasatům komfortní prostor k ležení všech prasat najednou.

- Prasata měla možnost krmit se všechna najednou z krmného žlabu. Krmení prasat zde probíhá 2x denně.
- V každém boxu byla přítomna jedna kolíková napáječka.
- Některá prasata měla na bocích mírná poranění. Při pozorování jsem zjistila občasnou agresi prasat ve skupině právě vůči poraněným prasatům. Tato prasata nebyla oddělena ve zvláštním kotci.
- Zde jsem ze stejných důvodů jako u předchozích farem kritérium kauterizace ocasu a špičáků selat nehodnotila.

Tabulka č. 14: Reakce zvířat na prostředí na farmě D

Farma D	
Reakce zvířat na prostředí	body
fyzická kondice a vzhled	2
viditelné známky poranění	2
plachost, reakce na podněty	2
abnormální chování	2
výskyt nemocí	3
úhyny	2
počet bodů	13

- Zvířata byla zpočátku plachá, nejevila však známky strachu ani stresu z mé přítomnosti. Pouze na mé prudké pohyby občas reagovala vyděšeně.
- Kondice prasat byla u všech jedinců dobrá, avšak u 1% jsem pozorovala mírná poranění na těle a bocích. Důvodem toho je dle mého názoru skutečnost, že ve skupinách prasat je mírně zvýšená agrese. To se projevovalo napadáním ze strany některých zřejmě dominantnějších jedinců. Napadání jedinci navíc v tomto ustájení nemají možnost úniku za zábranu, především však ani příliš prostoru k úniku. Možná

právě z tohoto důvodu se některých prasat objevují mírná poranění, i když agrese ve skupině není nijak vážná.

- Podle majitele se zde žádné nemoci prasat neevidují, procento úhynu se zde pohybuje nanejvýš do 2%.

Farma E

Tabulka č. 15: Splnění legislativních požadavků na farmě E

Splnění legislativních požadavků na ustájení	Farma E
Minimální využitelná volná podlahová plocha pro každého jedince	splněno
Podlahy musí být hladké, avšak nikoli kluzké, nezpůsobující poranění nebo útrapy, tvořící pevný, rovný a stabilní povrch.	splněno
Jsou-li použity rošty, šířka roštnic a mezer mezi nimi musí splňovat minimální požadavky pro danou kategorii prasat.	splněno
Prasata chovaná ve skupinách, která jsou výjimečně agresivní, dále ta, která byla napadena jinými prasaty nebo která jsou nemocná nebo poraněná, musí být dočasně umístěna v samostatných kotcích.	splněno
V části stavby, ve které jsou chována prasata, nesmí být překročena hladina nepřetržitého hluku 85 dB.	splněno
Prasata musí být chována v prostředí s intenzitou světla alespoň 40 luxů po dobu osmi hodin denně.	splněno
Způsob ustájení umožňuje každému praseti bez omezení uléhat, odpočívat, vstávat a poskytuje fyzicky a tepelně pohodlný prostor, vybavený řádným odtokem a čistý, který umožňuje všem zvířatům současně polohu vleže.	nesplněno

Prasata musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství materiálu, který jim umožňuje etologické aktivity.	nesplněno
Všechna prasata musí být krmena alespoň jednou denně. Jestliže jsou prasata ustájena ve skupinách a nemohou se sytit podle libosti nebo nemají k dispozici automatický krmný systém, musí mít každé prase přístup ke krmivu ve stejnou dobu jako ostatní prasata ve skupině.	splněno
Všechna prasata starší než dva týdny musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství čerstvé vody, maximální počet prasat na jednu napáječku je 16.	splněno
Krácení části ocasu a stejnoměrné snižování špičáků selat se nesmí provádět rutinně.	nesplněno
Prasata musí být chována ve stálých skupinách a mísení s jinými prasaty je třeba omezit na minimum.	splněno
počet nesplněných	3

- Na farmě E jsem pozorovala intenzivní výkrm prasat na poloroštové podlaze o využitelné ploše 0,9 m² na jedno prase o průměrné hmotnosti 79 kg. Nacházelo se zde v jednom systému ustájení 374 prasat ve skupinových boxech po 11 prasatech.

- Na této farmě se všem selatům krátí ocásky i špičáky. Podle ředitele střediska se tak děje z důvodu častých výskytů poranění struků prasnic selaty.

- Prasata zde neměla k dispozici podestýlku, jako enrichment jim byly do každého boxu instalovány kovové řetízky, které ale prasatům možnost projevit přirozené chování neposkytují.

- Skupiny prasat jsou stálé, snaží se zde prasata nepřeskupovat.

- K agresí při krmení zde nedocházelo, jelikož prasata byla krmena 3x denně mokrou krmnou směsí do koryt, která poskytovala každému z prasat 30 – 35 cm krmného místa u žlabu.

- Dle mého názoru zde prasata na mokré betonové podlaze nemají fyzicky a tepelně komfortní prostor k odpočinku.

Tabulka č. 16: Reakce zvířat na prostředí na farmě E

Farma E	
Reakce zvířat na prostředí	body
fyzická kondice a vzhled	3
viditelné známky poranění	3
plachost, reakce na podněty	2
abnormální chování	3
výskyt nemocí	1
úhyny	2
počet bodů	14

- Prasata zde jsem našla ve velmi dobré kondici a čistá, i když jejich boxy byly jen tak čisté, jak to dovoluje poloroštová podlaha bez podestýlky.

- Zvířata zde nebyla nijak nadměrně plachá, ani lekavá, pouze při mém vstupu do prostor jejich ustájení. Nebyla nijak bázlivá, avšak postrádala zvědavost a aktivitu, kterou jsem viděla v jiných chovech.

- Dále jsem u žádného z jedinců nepozorovala zranění ani známky nemocí nebo jiných patologických stavů.

- Chov byl nedávno ozdraven a panují zde přísná hygienická opatření.

- Úhyny ve výkrmu prasat se pohybují od 1,5-1,8 %, přičemž jejich důvody jsou špatný stav končetin, konečníku, hemoragický syndrom, kýla či náhlé úmrtí bez zjevné příčiny.

Farma F

Tabulka č. 17: Splnění legislativních požadavků na farmě F, ustájení I

Splnění legislativních požadavků na ustájení	Farma F I
Minimální využitelná volná podlahová plocha pro každého jedince	splněno
Podlahy musí být hladké, avšak nikoli kluzké, nezpůsobující poranění nebo útrapy, tvořící pevný, rovný a stabilní povrch.	splněno
Jsou-li použity rošty, šířka roštnic a mezer mezi nimi musí splňovat minimální požadavky pro danou kategorii prasat.	splněno
Prasata chovaná ve skupinách, která jsou výjimečně agresivní, dále ta, která byla napadena jinými prasaty nebo která jsou nemocná nebo poraněná, musí být dočasně umístěna v samostatných kotcích.	nesplněno
V části stavby, ve které jsou chována prasata, nesmí být překročena hladina nepřetržitého hluku 85 dB.	splněno
Prasata musí být chována v prostředí s intenzitou světla alespoň 40 luxů po dobu osmi hodin denně.	splněno
Způsob ustájení umožňuje každému praseti bez omezení uléhat, odpočívat, vstávat a poskytuje fyzicky a tepelně pohodlný prostor, vybavený řádným odtokem a čistý, který umožňuje všem zvířatům současně polohu vleže.	splněno
Prasata musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství materiálu, který jim umožňuje etologické aktivity.	nesplněno

Všechna prasata musí být krmena alespoň jednou denně. Jestliže jsou prasata ustájena ve skupinách a nemohou se sytit podle libosti nebo nemají k dispozici automatický krmný systém, musí mít každé prase přístup ke krmivu ve stejnou dobu jako ostatní prasata ve skupině.	splněno
Všechna prasata starší než dva týdny musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství čerstvé vody, maximální počet prasat na jednu napáječku je 16.	nesplněno
Krácení části ocasu a stejnoměrné snižování špičáků selat se nesmí provádět rutinně.	nesplněno
Prasata musí být chována ve stálých skupinách a mísení s jinými prasaty je třeba omezit na minimum.	nesplněno
počet nesplněných	5

Na poslední navštívené farmě jsem měla možnost pozorovat tři různé kategorie prasat.

- Prvním ustájením, které jsem pozorovala, byl předvýkrm prasat. Nacházelo se zde 787 různě starých prasat ve skupinovém ustájení na poloroštových podlahách po 10-15 kusech bez podestýlky. Nacházela se zde prasata o průměrné hmotnosti 7 kg, 18-20 kg a 35-40 kg.

- V závislosti na počtu prasat v boxu se využitelná podlahová plocha na jedno prase pohybuje od 0,6-0,9 m².

- Možnost projevit přirozené chování zde prasata neměla. Měla zde pouze enrichment v podobě řetízků v každém boxu. S těmito řetízky si hrála pouze prasata ve váhovém průměru 7 kg a 18-20 kg, největší prasata o ně nejevila příliš zájem.

- Skupiny prasat jsou často přeskupovány, a to při odstavu a přesunu do předvýkrmu, dále při přesunu do výkrmu a jejich třídění na prasničky a vepříky.

- Krmení zde zajišťují dva typy samokrmítek, která poskytují 3 nebo 5 krmných míst.

- V každém boxu byla přítomny dvě kolíkové napáječky. U nejmenších selat jsem si však všimla špatné dostupnosti těchto napáječek, byly umístěny příliš vysoko a nejmenší selata měla problém se k nim natáhnout.

- Vzhledem k tomu, že v podlaze měla prasata k dispozici vyhřevnou desku, měla možnost odpočívat v tepelně příjemném prostoru.

- Ve společném ustájení s ostatními prasaty se nacházela prasata s poraněními kůže, dále prasata ve velmi špatném fyzickém stavu a prasata s okousanými ušima.

- Krácení ocásků a špičáků prasat se zde provádí v podstatě rutinně všem narozeným selatům, a to z důvodu častého výskytu poranění struků prasníc a okusování ocásků selat.

Tabulka č. 18: Reakce zvířat na prostředí na farmě F, ustájení I

Farma F I	
Reakce zvířat na prostředí	body
fyzická kondice a vzhled	1
viditelné známky poranění	1
plachost, reakce na podněty	1
abnormální chování	1
výskyt nemocí	2
úhyny	1
počet bodů	7

- Prasata byla zde značně plachá a lekavá, a to nejen při mém vstupu do ustájení, ale po čas celého mého pozorování. Zvířata reagovala na každý můj sebemenší pohyb rychlým útekem.

- Co se týče kondice zvířat, byla většinou dobrá až na některé případy, kdy byla prasata oproti ostatním menší a v horším výživném stavu. Dvě prasata dokonce ve velmi špatném a podvyživeném stavu oproti ostatním jedincům ve skupině. Jednalo se

zřejmě o nejslabší selata z vrhu, která byla ostatními dominantnějšími selaty utlačována. Velice mě však zarazilo, že tato prasata nebyla oddělena od ostatních, nebo jelikož se již nacházela ve velmi špatném stavu, se zde vůbec stále nacházela a jejich trápení již nebylo ukončeno bezbolestným utrácením. Tato prasata prožívala na první pohled utrpení, měla okousaná ouška, jedno mělo zraněnou nohu a druhé už jen leželo a těžce dýchalo. Tímto jednáním se chovatel dopouštěl týrání zvířat podle Zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání.

- Čistota zvířat se lišila podle jejich stáří. Mladší zvířata o průměrné hmotnosti 7-20 kg byla čistá, avšak největší prasata o hmotnosti 35-40 kg byla značně znečištěná. Problémem bylo, že tato největší prasata se v ustájení předvýkrmu už neměla nacházet, ale měla být přemístěna do výkrmových stájí. Boxy prasat byly relativně čisté, až na boxy s největšími prasaty o průměrné hmotnosti 35-40 kg.

- U 11 % prasat jsem pozorovala poranění kůže v podstatě na celém těle. Tato prasata nebyla nijak izolována od ostatních.

- Z abnormálního chování jsem zde pozorovala u dvou prasat okousaná ouška, a u 12 % prasata jsem zpozorovala provádění tzv. belly-nosingu. Celkově mohu říct, že především mezi prasaty s průměrnou váhou 18-20 kg jsem pozorovala mírně zvýšenou agresi mezi zvířaty ve skupině, což se projevovalo občasným strkáním a lehkými útoky ze strany dominantních prasat.

- Procento úhynu se zde pohybuje okolo 5%. Příčinou úhynu je zde podle ředitele e. coli a úhyn nejslabších selat z vrhu.

Tabulka č. 19: Splnění legislativních požadavků na farmě F, ustájení II

Splnění legislativních požadavků na ustájení	Farma F II
Minimální využitelná volná podlahová plocha pro každého jedince	nesplněno
Podlahy musí být hladké, avšak nikoli kluzké, nezpůsobující poranění nebo útrapy, tvořící pevný, rovný a stabilní povrch.	splněno

Jsou-li použity rošty, šířka roštnic a mezer mezi nimi musí splňovat minimální požadavky pro danou kategorii prasat.	splněno
Prasata chovaná ve skupinách, která jsou výjimečně agresivní, dále ta, která byla napadena jinými prasaty nebo která jsou nemocná nebo poraněná, musí být dočasně umístěna v samostatných kotcích.	splněno
V části stavby, ve které jsou chována prasata, nesmí být překročena hladina nepřetržitého hluku 85 dB.	nesplněno
Prasata musí být chována v prostředí s intenzitou světla alespoň 40 luxů po dobu osmi hodin denně.	splněno
Způsob ustájení umožňuje každému praseti bez omezení uléhat, odpočívat, vstávat a poskytuje fyzicky a tepelně pohodlný prostor, vybavený řádným odtokem a čistý, který umožňuje všem zvířatům současně polohu vleže.	nesplněno
Prasata musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství materiálu, který jim umožňuje etologické aktivity, prasničky a prasnice nevyjímaje.	nesplněno
Všechna prasata musí být krmena alespoň jednou denně. Jestliže jsou prasata ustájena ve skupinách a nemohou se sytit podle libosti nebo nemají k dispozici automatický krmný systém, musí mít každé prase přístup ke krmivu ve stejnou dobu jako ostatní prasata ve skupině.	splněno
Všechna prasata starší než dva týdny musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství čerstvé vody, maximální počet prasat na jednu napáječku je 16.	splněno

Krácení části ocasu a stejnoměrné snižování špičáků selat se nesmí provádět rutinně.	splněno
Prasata musí být chována ve stálých skupinách a mísení s jinými prasaty je třeba omezit na minimum.	nesplněno
Pro zapuštěné prasničky a březí prasnice musí být podlahová plocha pro jednu prasnici, prasničku, tvořena maximálně z 15% rošty, zbytek musí být tvořen pevnou souvislou podlahou.	nesplněno
počet nesplněných	6

Dalším typem ustájení, které jsem pozorovala na farmě F, je individuální ustájení zapouštěných a nízkobřezích prasnic.

- Velikost využitelné podlahové plochy pro každou prasnici je 1,121 m². Jednu třetinu této plochy tvoří roštová podlaha pro odtok výkalů. Ani jeden z těchto parametrů neodpovídá minimálním legislativním požadavkům.

- Prasnice jsou zde ustájeny po jedné v kotcích s trubkovým hrazením, mají tedy alespoň senzorický kontakt s ostatními prasnicemi.

- Hluk jsem zde naměřila v průměrné hodnotě kolísající kolem 90 dB. Velký hluk způsobovalo neustálé narážení prasnic do předního hrazení kotce, které bylo částečně pohyblivé. Prasnice navíc narážení do hrazení doprovázely hlasitou vokalizací. Nejednalo se přitom o jednorázový či chvilkový hluk, ale byl přítomen skoro celou dobu mého pozorování.

- Dle mého názoru toto ustájení neposkytuje prasnicím fyzicky a tepelně komfortní prostor pro odpočinek.

- Prasnice a prasničky zde nemají žádnou možnost projevit přirozené chování.

- Skupiny prasnic nejsou udržovány napříč všemi druhy ustájení, při přehánění ze skupinových kotců a naopak jsou skupiny smíchány.

Tabulka č. 20: Reakce zvířat na prostředí na farmě F, ustájení II

Farma F II	
Reakce zvířat na prostředí	body
fyzická kondice a vzhled	2
viditelné známky poranění	3
plachost, reakce na podněty	2
abnormální chování	1
výskyt nemocí	3
úhyny	1
počet bodů	12

- Mezi prasnicemi byly patrné mírné rozdíly v jejich fyzickém stavu, některé byly hubenější než ostatní.

- Nepozorovala jsem zde žádné známky poranění.

- Prasnice sice nebyly nijak lekové či plaché, právě naopak byly vůči mně až apatické, nevšímali si mé osoby ani mých pohybů.

- U této kategorie prasat jsem pozorovala hned několik druhů abnormálního chování a to především orální stereotypii v podobě kousání předního hrazení, žvýkání na prázdno a neustálé hýbání s předními zábranami a přejíždění po nich rypákem. Alespoň jedno z těchto chování jsem pozorovala u každé prasnice.

- Podle ředitele a ošetřovatelky se u prasnic neobjevují žádné specifické nemoci. Procento úhynů je zde 3% a jejich důvody úmrtí v důsledku přehánění, porody v letních měsících. Ošetřovatelka prasnic také tvrdí, že nejvíce prasnice hynou z neznámých důvodů vždy v zimě na začátku roku.

Tabulka č. 21: Splnění legislativních požadavků na farmě F, ustájení III

Splnění legislativních požadavků na ustájení	Farma F III
Minimální využitelná volná podlahová plocha pro každého jedince	nesplněno
Podlahy musí být hladké, avšak nikoli kluzké, nezpůsobující poranění nebo útrapy, tvořící pevný, rovný a stabilní povrch.	splněno
Jsou-li použity rošty, šířka roštnic a mezer mezi nimi musí splňovat minimální požadavky pro danou kategorii prasat.	splněno
Prasata chovaná ve skupinách, která jsou výjimečně agresivní, dále ta, která byla napadena jinými prasaty nebo která jsou nemocná nebo poraněná, musí být dočasně umístěna v samostatných kotcích.	splněno
V části stavby, ve které jsou chována prasata, nesmí být překročena hladina nepřetržitého hluku 85 dB.	splněno
Prasata musí být chována v prostředí s intenzitou světla alespoň 40 luxů po dobu osmi hodin denně.	splněno
Způsob ustájení umožňuje každému praseti bez omezení uléhat, odpočívat, vstávat a poskytuje fyzicky a tepelně pohodlný prostor, vybavený řádným odtokem a čistý, který umožňuje všem zvířatům současně polohu vleže.	nesplněno
Prasata musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství materiálu, který jim umožňuje etologické aktivity.	nesplněno

Všechna prasata musí být krmena alespoň jednou denně. Jestliže jsou prasata ustájena ve skupinách a nemohou se sytit podle libosti nebo nemají k dispozici automatický krmný systém, musí mít každé prase přístup ke krmivu ve stejnou dobu jako ostatní prasata ve skupině.	splněno
Všechna prasata starší než dva týdny musí mít trvalý přístup k dostatečnému množství čerstvé vody, maximální počet prasat na jednu napáječku je 16.	splněno
Krácení části ocasu a stejnoměrné snižování špičáků selat se nesmí provádět rutinně.	nesplněno
Prasata musí být chována ve stálých skupinách a mísení s jinými prasaty je třeba omezit na minimum.	nesplněno
počet nesplněných	5

Posledním navštíveným ustájením prasat je výkrm prasata na farmě F.

- Jedná se zde o intenzivní výkrm prasat na celoroštové podlaze. Na jedno prase o průměrné hmotnosti 125 kg zde připadá 0,9 m² využitelné podlahové plochy, což neodpovídá minimálním legislativním požadavkům.

- Prasata zde nemají možnost projevit přirozené chování, mají zde k dispozici pouze „enrichment“ v podobě jednoho řetízku většinou na dva boxy prasat.

- Dle mého názoru zde pro prasata ustájení nesplňuje požadavky na fyzický komfort ustájení. Zvířata sice mohou bez omezení vstát a uléhat všechna najednou, ale podmínky ustájení, konkrétně celoroštové podlahy jim neposkytují fyzický komfort.

- Prasata zde nemají žádnou možnost uplatnit přirozené chování.

- Na této farmě je u všech selat určených pro výkrm prováděno štípání ocasů a odstraňování zubů.

- Prasata jsou zde přeskupována při jakémkoli hromadném přehánění.

Tabulka č. 22: Reakce zvířat na prostředí na farmě F, ustájení III

Farma F III	
Reakce zvířat na prostředí	body
fyzická kondice a vzhled	2
viditelné známky poranění	3
plachost, reakce na podněty	2
abnormální chování	3
výskyt nemocí	1
úhyny	1
počet bodů	12

- Prasata byla v dobrém fyzickém stavu, avšak byla poměrně znečištěna a byla doslova poseta mouchami, přítomnými v ustájovacích prostorách ve velkém množství.
- U prasat jsem nepozorovala žádné známky poranění.
- Zvířata byla po mém vstupu do ustájení mírně plachá a lekavá, což se zlepšilo při mém následném pozorování, začala být zvědavá a nebyla příliš bázlivá.
- Žádné poruchy chování jsem také nezaznamenala.
- Co se týče výskytu nemocí, prasata zde mají časté respirační potíže. Ventilace je zde nucená řízená ovládacím panelem, avšak kvalita ovzduší nebyla dle mé vlastní zkušenosti dobrá. Podle Whittemore and Kyriazakis (2006) by se lidé měli v ovzduší u prasat zdržovat a pracovat v něm bez problémů, bez potřeby opouštět budovu, přičemž já jsem byla dvakrát nucena rychle opustit budovu a nadýchat se čerstvého vzduchu. Špatná kvalita ovzduší zde může být jednou z příčin respiračních obtíží zvířat. Další nemocí, která se u prasat objevuje je mykoplazmóza.
- Procento úhynu se zde pohybuje do 3%.

Tabulka č. 23: Přehledný souhrn všech získaných výsledků

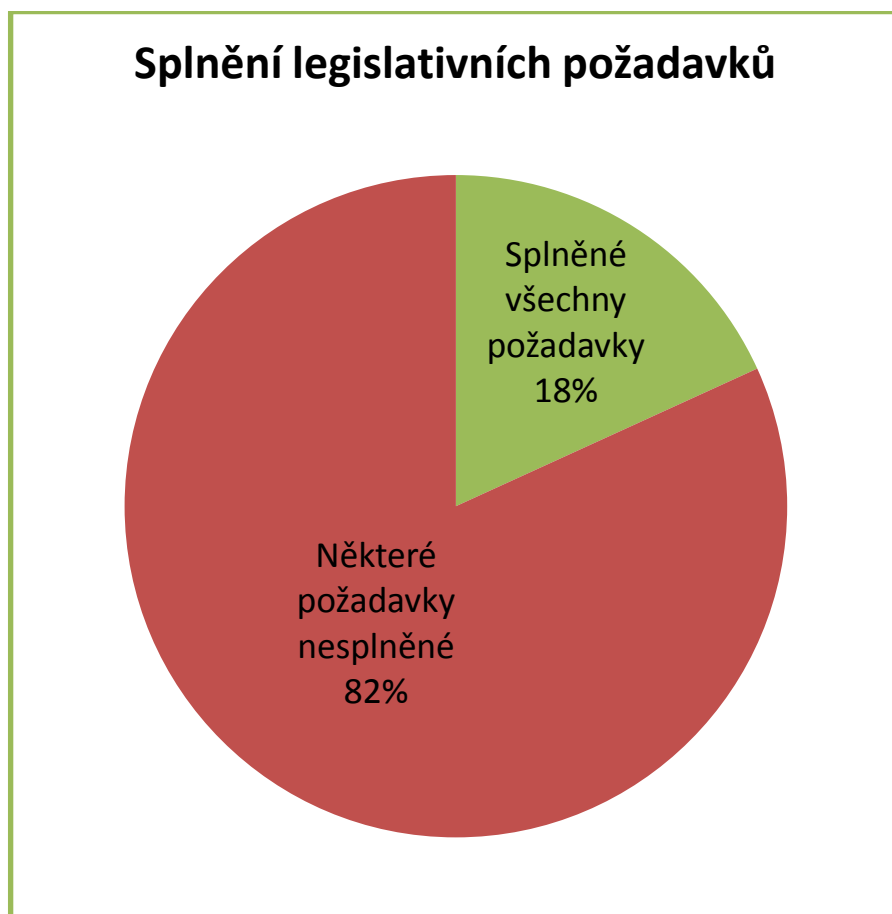
Minimální standardy	Farma A	Farma B I	Farma B II	Farma B III	Farma C	Farma D	Farma E	Farma F I	Farma F II	Farma F III	Domácí výkrm
Podlahová plocha	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+
Kvalita podlah	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Rošty	/	/	/	/	/	/	+	+	+	+	/
Izolace	-	+	-	+	+	-	+	-	+	+	+
Hladina hluku	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+
Intenzita světla	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-
Komfort	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-	+
Přirozené chování	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	+
Způsob krmení	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Napájení	-	+	+	+	-	+	+	-	+	+	+
Krácení ocasu a zubů	/	+	+	+	/	/	-	-	+	-	/
Mísení skupin	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	+
Podlaha pro prasnice max. z 15% roštová	/	/	/	/	/	/	/	/	-	/	/
Počet nesplněných	2	0	1	0	1	1	3	5	6	5	1
Projevy zvířat											
Fyzický stav	3	3	3	3	3	3	3	1	2	2	3
Poranění	2	3	2	3	3	3	3	1	3	3	3
Reakce na podněty	3	3	2	3	3	2	2	1	2	2	3
Abnormální chování	2	3	3	3	3	3	3	1	1	3	3
Výskyt nemocí	3	3	2	3	3	3	1	2	3	1	3
Úhyny	1	3	3	3	3	2	2	1	1	1	3
Počet bodů	14	18	15	18	18	15	14	7	12	12	18

4.2. Souhrn výsledků a diskuze

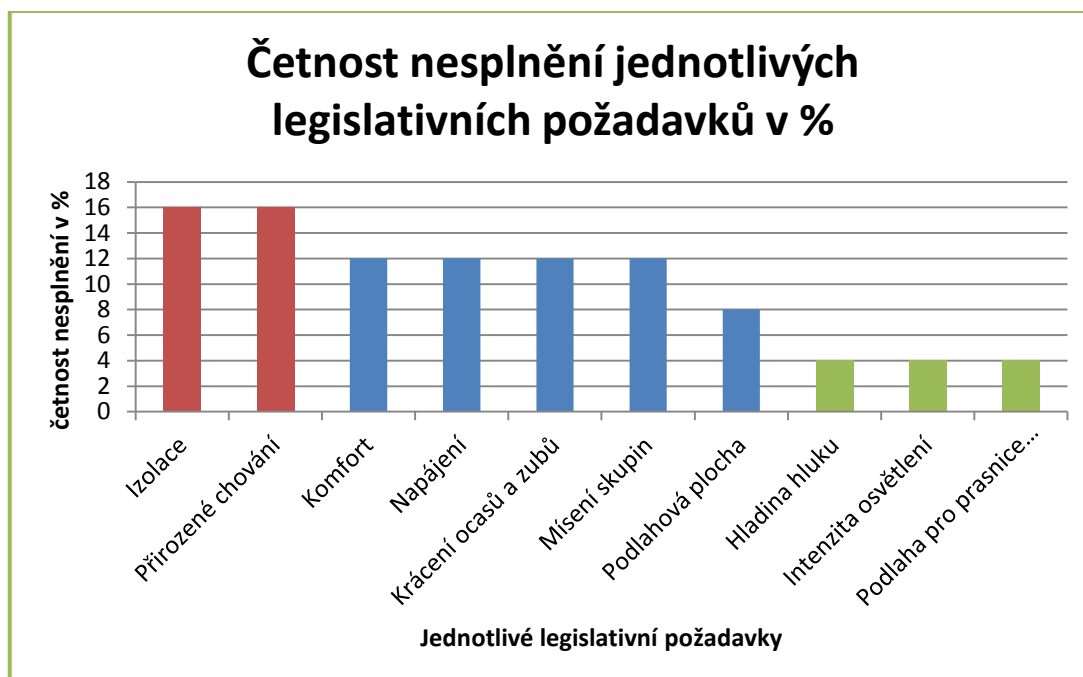
Zjistila jsem, že pouze ve dvou případech z jedenácti hodnocených ustájení jsou splněny všechny legislativní požadavky na ustájení a chov prasat, což mě samotnou nemile překvapilo. Důvodem toho je dle mého názoru i nevědomost chovatelů. Někteří z nich totiž až při mé návštěvě zjistili, co vše jejich chov podle právních norem musí splňovat, což jsem měla možnost zjistit při rozhovoru s nimi.

Každopádně se domnívám, že by se ze strany úřadů a kontrolních orgánů mělo více dohlížet na respektování legislativních požadavků v chovu prasat, jelikož jak vidíme v grafu č. 1, velmi vysoké procento z pozorovaných ustájení všechny tyto normy nesplňuje. Navíc v 55% z chovů a ustájení byla úroveň welfare hodnocena jako velmi nízká, nebo s více či méně závažnými nedostatky.

Graf č. 1: Splnění legislativních požadavků v %

Graf č. 2: Četnost nesplnění jednotlivých legislativních požadavků

Jak můžeme vidět v grafu č. 2, jedním ze dvou nejčastěji porušovaných požadavků je izolace prasat, která jsou výjimečně agresivní, dále těch, která byla napadena jinými prasaty nebo která jsou nemocná nebo poraněná. Středně a vysoce vážná poranění byla pozorována ve třech ze čtyř ustájení, ve kterých nebylo toto kritérium splněno. Stejně tak ve třech z těchto čtyř ustájení byla úroveň pohody zvířat hodnocena jako méně či více nevyhovující. Nedodržování této normy má negativní vliv na poškozeného jedince, jehož stav se neoddělením od skupiny může zhoršovat, čímž se chovatel dopouští týrání zvířat podle Zákona č. 246/1992Sb., na ochranu zvířat proti týrání. Takto způsobené týrání zvířat bylo pozorováno v ustájení F I. Přitom podle Fraser and Broom (2007) v některých případech stačí poskytnout jedinci možnost úniku za bariéru vytvořenou v boxu, což v žádném z ustájení, kde se nacházela zvířata ve špatném fyzickém stavu a poraněná, nebylo zajištěno.

Druhým nejčastěji nedodržovaným požadavkem je poskytnutí trvalého přístupu k dostatečnému množství materiálu, který umožňuje prasatům etologické aktivity. Toto pochybení jsem pozorovala pouze u ustájení, u kterých jsem později na základě pozorování vyhodnotila, že úroveň welfare v těchto chovech má některé výrazné

rezervy, nebo je velmi nízká. Na základě tohoto zjištění se můžeme domnívat, že nemožnost uskutečnění přirozeného chování by mohlo mít vliv na pohodu prasat a projevovat se negativními fyzickými a psychickými projevy. Ostatně podle Broom and Fraser (2007) u prasat, kterým je upřen materiál pro rytí, a orální stimulaci se často vyskytují poruchy chování, jako je stereotypní chování nebo podle Houpt (2005) okusování ocásků, přičemž při poskytnutí tohoto materiálu se výskyt těchto poruch, jakož i zvýšené agrese ve skupině prasat, snižují. Toto potvrzují výsledky této práce, jelikož pouze v ustájeních, kde nebyl splněn tento požadavek, se tyto poruchy chování vyskytovaly.

Z mnou pozorovaných chovů materiál pro uskutečnění etologických potřeb neposkytují prasatům především v těch nejvíce intenzivních, a to v důsledku minimalizace finančních a pracovních nákladů.

Dalšími problémy v chovech, které jsem v pozorovaných ustájeních zaznamenala častěji, jsou rutinní krácení ocasů a zubů selat, časté míchání skupin prasat, fyzicky a tepelně nekomfortní prostory pro ležení a k mému překvapení i napájení prasat. Všimněme si, že o něco více často se objevují nedostatky u kritérií, která se vyznačují větší pracovní a tudíž časovou náročností. Například pokud by na některých farmách, kde u prasnic evidují případy poranění struků selaty, neprovádělo krácení či odstraňování zubů rutinně u všech selat, museli by každý případ poranění řešit zvlášť, což by bylo časově i finančně náročnější. Poskytnutí prasatům podestýlky, pro tepelný a fyzický komfort a možnost projevit přirozené chování, znamená pro chovatele více práce s její výměnou a také v průběhu provozu je to finančně náročnější (počáteční náklady jsou samozřejmě vyšší při zřizování roštových či poloroštových podlah).

Ocasy si okusují prasata, která jsou chovaná v chudém prostředí, nahuštěná na malém prostoru a s nedostatečnou orální stimulací (Haupt, 2005), což je v rozporu s minimálními požadavky na ustájení prasat. Jako prevence okusování ocasů je prováděno zkracování ocasů, což sice eliminuje následky špatného welfare, ale neřeší jeho příčinu. Tedy chovatel, který provádí tento zákrok rutinně u všech selat, raději krátí selatům ocasy, než aby jim poskytl bohatší životní prostředí, a neřeší tak příčinu

poruchy chování, ale pouze zamezuje vzniku komplikací způsobených chováním prasat v nevyhovujícím životním prostředí. Toto potvrzuje fakt, že v chovech hodnocených touto prací jako nevyhovující a s nízkou úrovní welfare měla všechna prasata ocasy preventivně zkrácené (okusování se zde jinak podle chovatele vyskytovalo) a naopak, v chovu B byla pozorována prasata bez zkrácených ocasů, a u těchto prasat nebylo pozorováno kousání ocásků, jelikož prasata zde měla dostatečnou orální stimulaci, byla chována v menších skupinách složených prasaty z jednoho vrhu a celkově bylo jejich ustájení hodnoceno na základě psychických a fyzických projevů prasat jako velmi dobré.

Podle Houpt (2005) je důsledkem přeskupování zvířat, že prasata chtějí méně navazovat kontakt s lidmi, než ta setrvávající ve stabilní skupině, tedy jedinci jsou v důsledku přeskupování více bázlivi. U chovů, kde byly skupiny prasat často míseny, byla opravdu pozorována větší bázlivost a menší ochota navazovat kontakt, u jednoho z těchto ustájení dokonce panický strach z každého pohybu pozorovatele. Pokud jsou selata z různých vrhů po odstavu smíchána, podle Fraser and Broom (2007) na to reagují různými způsoby, jako například boji v důsledku potřeby uspořádání nové hierarchie. Takové boje často vedou k poranění. Poranění na těle prasat byla však pozorována pouze u jednoho ze tří chovů, kde jsou skupiny často míseny, stejně tak i agrese byla sledována pouze u jednoho ze tří chovů takových chovů. Toto tvrzení tedy výsledky práce nepotvrzují, ale ani nevyvrací.

Co se týče neposkytnutí tepelného a fyzického komfortu podle Webstera (1999) prasata, která musí ležet na betonu, budou většinou trpět nadměrnými ztrátami tepla přímým odváděním do betonu a chronickým fyzickým nepohodlím vedoucím v některých případech k chronickým poraněním zvláště v okolí zápěstních a hlezenních kloubů. Častý úhyn prasat v důsledku nemocí končetin byl pozorován v chovu E, pouze v jednom ze čtyř ustájení, kde jsou prasata chována na betonové nebo roštové podlaze bez podestýlky. Můžeme tedy na základě výsledků této práce říci, že ustájení prasat na holých betonových a roštových podlahách pravděpodobně může zapříčinit výskyt nemocí končetin, ale tento typ ustájení nutně vždy nevede k těmto zdravotním komplikacím ve všech chovech.

Na druhou stranu jsem v žádném z chovů nezjistila pochybení v kvalitě podlah, šířce roštnic a mezer mezi nimi a způsobu krmení. Důvodem toho může být fakt, že se jedná o parametry ustájení, které jsou kontrolovány již při stavbě stáje, jsou tedy jednorázově proveditelné a při následném provozu živočišné výroby nemá jejich udržování vysoké nároky na práci chovatele a pracovníků stáje.

Co se týče krmení prasat, dle mého názoru by legislativní požadavky měli být formulovány konkrétněji. Ve většině mnou pozorovaných chovů totiž tento požadavek vyřešili instalováním automatických krmných zařízení, čímž splnili v podstatě veškeré požadavky legislativy v této oblasti. Při kompetici o potravu je podle Broom a Fraser (2007) vysoký výskyt napadání se mezi prasaty. Nestačí tedy pouze instalovat automatická krmná zařízení, ale podle Stupky aj. (2009) je i nejvhodnější poskytnout prasatům maximální poměr krmných míst 1:4, což částečně potvrzují výsledky této práce. V chovu A, s poměrem krmných míst 1:6,2, byla pozorována agrese při krmení a škrábance na těle prasat. Navíc pouze v chovech se samokrmítky a poměrem krmných míst 2 - 6,2 : 1 (častěji s vyšším poměrem) jsem pozorovala škrábance na těle prasat a zvýšenou agresi ve skupině. Z výsledků této práce je tedy patrné, že vysoký počet prasat na jedno krmné místo může způsobovat agresi ve skupině a mohlo by mít výrazný vliv na pohodu prasat. Legislativa by měla dle mého názoru přesně upravovat poměr prasat na jedno krmné místo při použití automatických krmných zařízení.

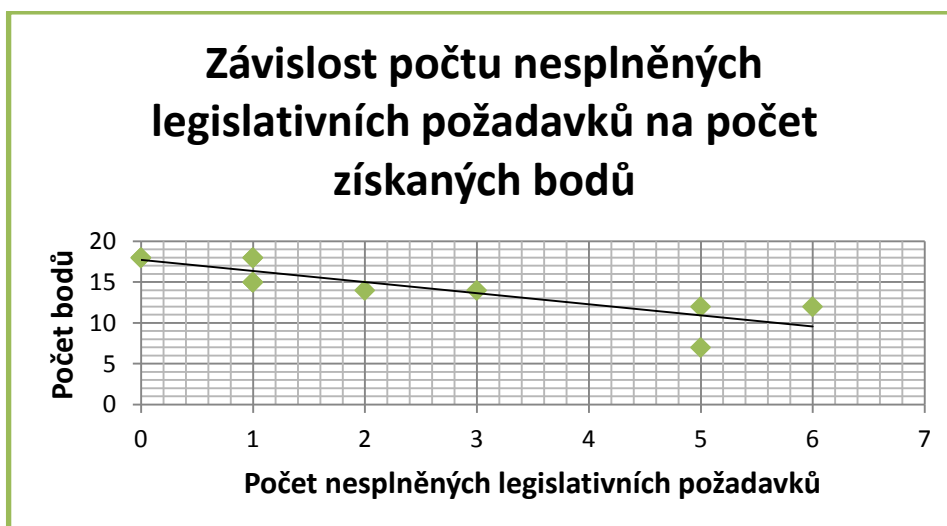
Dále intenzita světla, hladina hluku a minimální podlahová plocha na jednoho jedince v pozorovaných ustájeních nebyla problémem. Jedná se opět o ukazatele, které jsou snadno měřitelné, a při konstrukci stájí se porušení jejich minimálních standardů dá snadno předejít.

Dle mého názoru by měla být legislativa přísnější i v oblasti množství poskytnuté podlahové plochy na jednoho jedince, jelikož podle Hout (2005) je poskytnutí malého prostoru jedním z důvodů kousání ocásků a vede k agresi mezi prasaty. Kousání ocásků nebylo při pozorování v této práci evidováno, jelikož všechna prasata měla na základě jeho výskytu ocasy zkráceny a zároveň v chovu, kde byly prasatům ocasy ponechány, jim bylo poskytnuto vysoce nadstandardního prostoru. Agrese ve skupině byla však pozorována i u ustájení, která splňovala minimální

požadavky na podlahovou plochu, navíc ve čtyřech z pozorovaných ustájení byla zjištěna špatná úroveň welfare přesto, že zde byly splněny minimální požadavky na množství poskytnutého prostoru. Na základě těchto zjištění, a jelikož podle Broom and Fraser (2007) množství poskytnutého prostoru stěžejní pro možnost uniknout pronásledování ze strany dominantních jedinců, pohodlí pohybu, termoregulaci, defekaci, exploraci a pro možnost najít si adekvátní místo k odpočinku, bych jako prevenci agrese ve skupině a kousání ocásků a pro zlepšení welfare prasat zvýšila minimální požadavky na podlahovou plochu pro jednoho jedince u všech váhových kategorií.

Ochodnický a Poltársky (2003) uvádí, že z etologického hlediska je důležitá velikost a tvorba skupin, technologie ustájení, plocha kotce připadající na jedno zvíře, systém krmení, řešení podlahy, mikroklima, systém větrání a osvětlení. Nerespektování těchto zásad může být příčinou permanentní zátěže, která působí negativně na pohodu zvířat a může způsobit až stresové stavy. Toto potvrzuje zjištění, že porušování minimálních standardů na chov a především ustájení prasat se přímo úměrně negativně promítá do psychických a fyzických projevů prasat (což znázorňuje lineární spojnice trendu v grafu č. 3) a projevuje se mimo jiné abnormálními etologickými aktivitami.

Graf č. 3: Závislost pohody zvířat na způsobu ustájení

5. Závěr

Každý, kdo chová prasata jako hospodářská zvířata, ať už pro svou vlastní potřebu či pro výdělek, má snahu dosáhnout co nejvyšší užitkovosti prasat a vyprodukovat co nejvíce za co nejmenší náklady. Bohužel ne všichni si uvědomují fakt (jak jsem sama zjistila), že pouze zdravé a spokojené zvíře, které nemusí vynakládat energii na vyrovnávání se s nepříznivým životním prostředím, může dopomoci k dosažení těchto cílů a především, je klíčové v produkci nejen vysoké kvantity živočišných produktů, ale i jejich vysoké kvality. To dokazuje, že celých 82 % hodnocených chovů nesplňuje alespoň jeden z požadavků na ustájení a chov prasat, přičemž u 55% z pozorovaných ustájení byla úroveň welfare hodnocena jako velmi nízká, nebo s výraznějšími nedostatky.

Z výsledků práce je tedy zřejmé, že nedodržování legislativních požadavků na chov prasat je problémem, který by měl být důsledněji řešen ze strany úřadů a kontrolních orgánů.

Tato práce by mohla být užitečná právě pro chovatele prasat, kteří by prostřednictvím jejího přečtení nejen zjistili, jaké jsou legislativní požadavky na chov prasat, ale především by zjistili, jak je důležité prasatům poskytnout dobrý welfare.

Závěrem jsem zjistila, že nedodržování minimálních požadavků na chov a především ustájení prasat se přímo úměrně negativně projevuje na jejich životní pohodě, což bylo cílem zadaným v úvodu této práce.

6. Literatura

AREY, D a Phil BROOKE. *Animal Welfare Aspects of Good Agricultural Practice: Pig Production*. 1. vyd. Hampshire: CIWF Trust, 2006, 182 s. ISBN 1-900156-38-5.

BROOM, Donald M a Andrew Ferguson FRASER. *Domestic animal behaviour and welfare*. 4th ed. Cambridge, MA: CABI, 2007, ix, 438 p. ISBN 1845932889.

DAWKINS, Marian Stamp. *Why animals matter: animal consciousness, animal welfare and human well-being*. 1st pub. New York: Oxford University Press, 2012. ISBN 9780199587827.

DOLEŽAL, O., BÍLEK, M., DOLEJŠ, J. *Zásady welfare a nové standardy EU v chovu skotu*. Praha, 2004. 72 s.

GILLESPIE, James R a Frank B FLANDERS. *Modern livestock and poultry production*. 8th ed. Clifton Park, NY: Delmar Cengage Learning, 2010, 1060 p. ISBN 1428318089.

HESPELER, Bruno. *Černá zvěř: způsob života, omezování škod, posuzování, způsoby lovu, využití zvěřiny*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, 127 s. *Myslivost v praxi*. ISBN 9788024719313.

HOUPT, Katherine A. *Domestic animal behavior for veterinarians and animal scientists*. 4th ed. Ames, Iowa: Blackwell Pub., 2005, xvii, 506 p. ISBN 0813803349.

HOVORKA, František. *Chov prasat*. 1. vyd. Praha: SZN, 1983, 381 s.

CHLOUPEK, Jan a Pavel SUCHÝ, 2008. Zásady měření luxmetry. *Mikroklimatická měření ve stájích pro hospodářská zvířata* [online multimediální učební text]. Brno: 2008, s. 109 [vid. 13. 11. 2015]. Dostupné z: <http://cit.vfu.cz/mikroklima/mikroklima.pdf>

KYRIAZAKIS, I a Colin Trengove WHITTEMORE. *Whittemore's science and practice of pig production*. 3rd ed. Oxford: Blackwell Publishing, 2006, xvi, 685 s. ISBN 1-4051-2448-2.

MASSON, J. *The pig who sang to the moon: the emotional world of farm animals*. 1st ed. New York: Ballantine Books, 2003. ISBN 034545281X.

MELLOR, David J, Emily PATTERSON-KANE a Kevin J STAFFORD. *The sciences of animal welfare*. Ames, Iowa: Wiley-Blackwell, 2009, x, 212 p. UFAW animal welfare series. ISBN 140513495x.

PHILLIPS, C. *The Welfare of Animals – The Silent Majority*. Australia : Springer Science + Business Media B.V. 2009. s. 220. ISBN 978-4020-9218-3.

POLTÁRSKY, Ján a Dušan OCHODNICKÝ. *Ovce, kozy a prasata*. 1. vyd. Bratislava: Príroda, 2003, 104 s. Domáci chov. ISBN 80-071-1219-7.

PULKRÁBEK, Jan. *Chov prasat*. 1. vyd. Praha: Profi Press, 2005, 160 s. ISBN 80-867-2611-8.

STUPKA, Roman, Michal ŠPRYSL a Jaroslav ČÍTEK. *Základy chovu prasat*. 1. vyd. Praha: Powerprint, 2009. ISBN 9788090401129.

ŠONKOVÁ, R. *Welfare v ekologickém zemědělství: šance pro lepší život hospodářských zvířat*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2006. 29 s.

VALENTA, Jiří. Stres u prasat. · *VETERINÁŘSTVÍ*, Brno, 1995 Roč. 45, č. 2, s. 57-59.

WEBSTER, John. *Welfare: Životní pohoda zvířat aneb strážlivé kázání o ráji*. 1. vyd. Praha: Nadace na ochranu zvířat, 1999, 264 s. ISBN 80-238-4086-x.

WHITTEMORE, Colin Trengove. *Science and Practice of Pig Production, The*. 2. vyd. London: Blackwell, 1998, 624 s.obr.tab. ISBN 0-632-05086-1.

ŽIŽLA VSKÝ, J. Chov hospodářských zvířat. 1.Vyd. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita. 2002. s. 209. ISBN 978-80-7157-615-02008.

Právní předpisy

Zákon č. 246/1992 ze dne 15. dubna 1992, na ochranu zvířat proti týrání, In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 50, s. 1284 – 1290.

Vyhláška č. 208/2004 ze dne 14. dubna 2004, o minimálních standardech pro ochranu hospodářských zvířat, In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 69, s. 3240 – 3250.

Zákon č.166/1999 ze dne 13. července 1999, o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 57, s. 3122 – 3150.

Vyhláška č.342/2012 ze dne 8. října 2012, o zdraví zvířat a jeho ochraně, o umístění a přepravě zvířat a o oprávnění a odborné způsobilosti k výkonu některých odborných veterinárních činností, In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 126, s. 4266 – 4295.

Zákon č.154/2000 ze dne 17. května 2000, o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon), In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2000, částka 49, s. 2279 – 2289.

Vyhláška č. 136/2004 ze dne 19. března 2004, kterou se stanoví podrobnosti označování zvířat a jejich evidence a evidence hospodářství a osob stanovených plemenářským zákonem, In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 44, s. 1818 – 1907.

7. Abstrakt

Druhy ustájení prasat a jejich vliv na welfare zvířat

Vejsadová, Šárka

Fakulta veterinární hygieny a ekologie

Veterinární a farmaceutická univerzita Brno

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou ustájení prasat a popisuje jeho souvislost s welfare těchto zvířat. V první části se zabývá chovem prasat se zaměřením na problematiku jejich ustájení. Vzhledem k tomu, že welfare prasat je v praktické části této práce hodnocen na základě psychických a fyzických projevů zvířat, velká část zpracované problematiky se zabývá etologií prasat. V neposlední řadě tato práce zpracovává téma welfare obecně, welfare prasat a problémy v této oblasti. Nechybí zde ani přehled legislativních požadavků na chov a ustájení prasat.

V rámci praktické části bylo navštíveno šest chovů prasat a jeden domácí výkrm. Bylo zde provedeno hodnocení jednotlivých ustájení, a to dvojího typu: hodnocení na základě splnění či nesplnění legislativních požadavků na ustájení prasat podle Vyhlášky č.208/2004 Sb. a hodnocení psychických a fyzických projevů prasat bodovým systémem. Tato dvě kritéria byla následně vyhodnocena a každé z ustájení získalo hodnocení v podobě počtu nesplněných legislativních požadavků a bodů udělených podle pozitivních či negativních projevů prasat.

Bylo zjištěno, že pouze v 18% ze všech ustájení byly splněny všechny legislativní požadavky a v 55% bylo welfare prasat hodnoceno jako špatné, či s některými nedostatky. Nejčastějším pozorovaným pochybením byla nemožnost prasat uskutečnit přirozené chování a ponechávání prasat poraněných, nebo ve špatném fyzickém stavu ve skupině.

Dále při zkoumání souvislosti ustájení prasat a jejich welfare bylo zjištěno, že nedodržování minimálních požadavků na chov a především ustájení prasat se přímo úměrně negativně projevuje na jejich životní pohodě.

Klíčová slova: ustájení prasat, projevy prasat, welfare prasat, etologie, legislativa

8. Abstract

Pig housing types and their impact on animal welfare

Vejsadová, Šárka

Faculty of veterinary hygiene and ecology

University of veterinary and pharmaceutical sciences Brno

This bachelor thesis deals with issues of pig housing and describes it in context with animal welfare. The first part deals with pig focusing on issues of pig housing. Further, since the welfare of pigs is in practical part of this thesis evaluated by psychological and physical manifestations of animals, much of the processed issue deals with ethology of pigs. Finally, this work elaborates the topic of welfare, welfare of pigs and problems in pig welfare. There is also an overview of the legislative requirements for breeding and pig housing.

In the practical part, there was visited six pig farms and one pig fattening home. There was an evaluation of each pig housing of two types: ratings based on their compliance or non-compliance with legislative requirements for pig housing according to Decree No. 208 / 2004 Sb. and evaluation of mental and physical manifestations of pigs by points system. These two criteria were subsequently evaluated and each visited pig housing received evaluation in the form of unmet legal requirements and points awarded according to the positive or negative expressions of pigs.

It was found that only 18% of housing have been met all legal requirements and on 55% of visited pig housing was assessed as with bad welfare or with significant shortcomings of welfare. The most commonly observed errors was the inability of pigs to express natural behavior and leaving pigs injured or in poor physical condition in a group of pigs.

Furthermore, when examining the connection of housing pigs and their welfare, it has been found that non-compliance with the minimum requirements for breeding and especially pig housing directly negative effects their well-being.

Key words: pig housing, manifestations of pigs, pig welfare, ethology, legislation

POTVRZENÍ AUTORA

Svým podpisem potvrzuji, že písemná verze mé bakalářské práce je shodná se souborem v pdf formě uloženým pod stejným názvem v Informačním systému STAG, příp. na předaném nosiči (CD, DVD).

Jméno a příjmení autora: **Šárka Vejsadová**

Název práce: **Druhy ustájení prasat a jejich vliv na pohodu zvířat**

V Brně dne:

Podpis autora: